

16+

Шэкспіраўскі
санет
па-беларуску
стар. 4

Камфорт
у рэжыме
анлайн
стар. 5

Летуценнік
Анры
Маціс
стар. 13

Адзінства думкі, бязмежнасць плыні

Фота Кастуся Дробава.

Ужо 75 гадоў мінула з таго часу, як у лістападзе першыя студэнты прыйшлі ў Беларускі дзяржаўны тэатральны інстытут. Тады пачалася гісторыя сучаснай Акадэміі мастацтваў, якая з восені 2020 года адзначае свой юбілей. Выставачны праект «Каноны творчасці», які адкрыўся ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага, — значная частка гэтага святкавання.

Галоўная ідэя юбілейнай экспазіцыі — прадстаўленне творчых амплаў выкладчыкаў і супрацоўнікаў навучальнай установы. Сярод іх — Уладзімір Слабодчыкаў, Віктар Барабанцаў, Міхаіл Баразна, Канстанцін Касцючэнка, Уладзімір Масленікаў і многія іншыя. Перад арганізатарамі стаяла нялёгкая задача — вылучыць найлепшых сярод найлепшых. У выніку былі абраны работы тых, чья творчасць найбольш выразна адлюстроўвае і сённяшні стан беларускага выяўленчага мастацтва, графікі і скульптуры, і тэндэнцыі іх развіцця.

«ЛіМ»-акцэнты

Падзея. Міжнародныя XVII Кірыла-Мяфодзіеўскія чытанні на тэму «Духоўнае значэнне служэння святога благавернага князя Аляксандра Неўскага ў кантэксце гісторыі», прымеркаваныя да 800-годдзя з дня нараджэння святога Аляксандра Неўскага, адбыліся ў Мінску. «Чытанні аб'ядноўваюць спецыялістаў розных краін у галіне багаслоўя, гісторыі, філасофіі. Асабліва сімвалічным з'яўляецца ў Год народнага адзінства зварот грамадскасці да асобы Аляксандра Неўскага і яго ролі ў гісторыі. Важкія яго дасягненні як палкаводца, дыпламата, грамадскага дзеяча, але да ліку святых ён быў прылічаны за цягу да жыцця, ахвярнае служэнне праваслаўнай Айчыне», — цытуе БелТА Мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага Веніяміна, Патрыярша Экзарха ўсёе Беларусі. Чытанні праходзілі пры падтрымцы Мінгарвыканкама, Беларускага экзархата, міністэрстваў культуры і адукацыі.

Пераспектывы. У Беларусі будзе прадоўжана работа па фарміраванні лічбавага кантэнту, напаяўненні лічбавых калекцый музейных і бібліятэчных фондаў. Аб гэтым паведаміў намеснік прэм'ер-міністра Ігар Петрышэнка падчас сумеснага пасяджэння Палаты прадстаўнікоў і Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу сёмага склікання. Выступаючы перад парламентарыямі з дакладам аб развіцці сацыяльнай сферы Рэспублікі Беларусь, віцэ-прэм'ер падкрэсліў, што пандэмія значна паскорыла ступень лічбавізацыі ў сферы культуры, інфармуе БелТА. Установам прыйшлося пераводзіць шматлікія мерапрыемствы ў анлайн-фармат, актыўнай алічбоўваць свае калекцыі.

Даты. Часовую экспазіцыю «Туды, на захад! (Абаянь — Мінск)» да 100-годдзя вяртання Якуба Коласа ў БССР прапануюць у Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа. «Першая сусветная вайна вымусіла паэта пераехаць у глыб Расійскай імперыі, дзе ён быў прызваны ў Рускую імператарскую армію. 3 верасня 1917 года беларускі пісьменнік жыў у горадзе Абаянь Курскай губерні і працаваў настаўнікам у вёсках Малыя Крукі, Другі Ліпавец, затым школьным інструктарам. 15 мая 1921 года Якуб Колас з сям'ёй пераехаў у Мінск. На часовай экспазіцыі будучы прадстаўлены матэрыялы аб педагогічнай дзейнасці пісьменніка на Куршчыне, у Белпедтэхнікуме, БДУ, настаўніцкіх курсах у Слуцку, навуковай дзейнасці ў Інбелкульце, Акадэміі навук, а таксама рукапісы і фатаграфіі пісьменніка, выданні твораў розных гадоў.

Кадры. У фальклорнай групы «Купалінка» — новы кіраўнік. Дырэктарам заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь прызначаны Аляксандр Пятровіч, які на працягу апошніх гадоў узначальваў Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета, паведамліў ў Міністэрстве культуры. Самабытная творчасць «Купалінкі» атрымала шырокае прызнанне на радзіме і ў краінах замежжа. На працягу сваёй паўвекавой гісторыі калектыў шануе традыцыі і звычаі беларускага народа, пашырае межы выканальніцкага майстэрства на прафесійнай сцэне. Аляксандр Пятровіч мае вопыт творчай работы. Прафесійныя якасці новага кіраўніка дазваляць яму прадоўжыць добрыя традыцыі творчага калектыву, упэўнены ў міністэрстве.

Выстаўка. Віцебскі дзяржуніверсітэт гэтымі днямі адзначае 110-гадовы юбілей. Часткай святкавання стала выстаўка генеральнага дырэктара Нацыянальнага мастацкага музея, выпускніка і ганаровага прафесара ВДУ імя П. М. Машэрава Уладзіміра Пракапцова «Майму Віцебску, маёй *Alma mater*», якая адкрылася на мастацка-графічным факультэце ВДУ. «Выкладчыкі вучылі нас не толькі мастацтву, але і жыццю. Дзякуючы атрыманым ведам я адбыўся як чалавек, кіраўнік і мастак», — адзначыў творца. Падчас выстаўкі ў музей універсітэта перадалі бюст Уладзіміра Пракапцова — работу маладога скульптара з Мінска Рыспіме Геварк'яна.

Конкурс. У Беларусі шмат робіцца для падтрымкі таленавітай моладзі. Акцэнт на гэтым зробіў начальнік галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Гомельскага аблвыканкама Дзяніс Язерскі падчас цырымоніі ўшаноўвання пераможцаў абласнога адкрытага конкурсу «Майстар». Конкурс накіраваны на выяўленне і падтрымку таленавітых навучэнцаў, папулярызаванне і пазіцыянаванне выяўленчага мастацтва як візіткі культуры Беларусі. Арганізатар — Гомельскі дзяржаўны мастацкі каледж пры падтрымцы галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі аблвыканкама. За званне «Майстар» змагаліся каля 80 юных дызайнераў, жывапісцаў і рукадзельніц — навучэнцаў дзіцячых школ мастацтваў, дзіцячых мастацкіх школ і профільных ССНУ Гомеля, Мінска, Віцебска, Магілёва, Гродна, паведаміла БелТА. Уладальнікам Гран-пры стаў навучэнец Гомельскага мастацкага каледжа Уладзіслаў Грыгарэнка.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

праекты

Выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» — флагман па выпуску энцыклапедычнай, даведчанай і навукова-папулярнай літаратуры ў нашай краіне. Акрамя выдання ўніверсальных, галіновых энцыклапедый, падрыхтаваны і выдадзены грунтоўныя персанальныя, сярод якіх — «Максім Багдановіч», «Янка Купала», «Уладзімір Караткевіч».

Многія з кніг былі ўзнагароджаны дыпламамі міжнародных конкурсаў, атрымалі Гран-пры. Сёння ідзе работа па падрыхтоўцы шматтомнага выдання «Якуб Колас». Да ўдзелу былі запрошаны родныя класіка, супрацоўнікі музея Якуба Коласа, навукоўцы вядучых ВНУ нашай краіны, краязнаўцы. У папярэдне складзеным у рэдакцыі літаратуры, мастацтва і культуралогіі словаспісе

стасункі

Дзень 7 мая 2021 года — вялікая падзея ў календары сусветнай літаратуры: 160 гадоў з дня нараджэння класіка індыйскага прыгожага пісьменства, лаўрэата Нобелеўскай прэміі Рабіндраната Тагора.

Менавіта яго творчасць сфарміравала літаратуру і музыку Бенгаліі. І сёння, выдавочна, ён адзін з пашанотных пісьменнікаў, дзеячаў культуры і ў Індыі і Бангладэш. Тагор — першы сярод нееўрапейцаў, каму была ўручана Нобелеўская прэмія па літаратуры.

Ёсць свая повязь у Тагора і з Беларуссю. У нашай нацыянальнай прасторы творчасць класіка індыйскай і бенгальскай літаратуры вядома з пачатку ХХ стагоддзя. Рэцэнзію на славыту зборнік «Гітанджалі» напісаў Максім Багдановіч. На беларускую мову яго творы перакладзі Якуб Колас, Сяргей Грахоўскі, Янка Сіпакоў, Алесь Разанаў, Язэп Семяжон, Аркадзь Мардвілка. Заходне-беларускі літаратар, філосаф Ігнат Абдзіраловіч напісаў верш «Па слядах Рабіндраната Тагора», а беларускі мастак Віктар Маркавец стварыў вершаваны цыкл «На матывы Рабіндраната Тагора». Прывітальны верш на прыезд індыйскага пісьменніка ў СССР напісаў Язэп Пушча. Нарыс падрыхтаваў народны пісьменнік Беларусі Міхась Лынькоў. Бюст Тагора стварыў народны мастак СССР Заір Азгур (1956 год).

Ёсць яшчэ адзін малавядомы штрышок, які пашырае тэму «Рабіндранат Тагор і Беларусь». У 1960 годзе партрэт класіка індыйскай літаратуры намаляваў юны

імпрэзы

У гонар паэта

Літаратурная імпрэза, прысвечаная 75-годдзю з дня нараджэння беларускай літаратуразнаўцы, паэткі, прэзаіка і грамадскага дзеяча Валянціны Коўтун, прайшла ў Пінскай гарадской цэнтральнай бібліятэцы.

Творчасць і жыццё знакамітай зямлячкі ўспаміналі мясцовыя паэты, артысты Палескага драмтэатра, навучэнцы Пінскага каледжа мастацтваў, прадстаўнікі рэлігійных устаноў горада і раёна. Прысутныя ўшанавалі памяць былой вучаніцы і настаўніцы Малоткавіцкай СШ. З прэм'ерай песні — балады «Друзі» — выступіў Аляксей Андрухін, які паклаў на музыку пранікнёныя радкі Валянціны Міхайлаўны львоўскага перыяду яе творчасці.

На сустрэчу з Мінска прыехалі сын паэткі Міхаіл Новік з жонкаю Вольгай. Мадэратар вечарыны «Абяцай Радзіме слова» — краязнаўца, экскурсавод і публіцыст Таццяна Хвагіна, якая пазнаёміла прысутных з цікавымі біяграфічнымі звесткамі пісьменніцы, запрасіла прайсціся творчымі сцяжынкамі. Як было не парадавацца за нашу зямлячку, успаміны пра якую пакінулі Расул Гамзатаў, Уладзімір Караткевіч, блізкая сяброўка Яўгенія Янішчыц!

На Піншчыне, дарэчы, праходзіў рэгіянальны літаратурны конкурс сярод школьнікаў «Прысягаю роднаму краю», прысвечаны 75-годдзю з дня нараджэння Валянціны Коўтун і Валянціны Локун. Неўзабаве ў гонар гэтых літаратараў на будынку Малоткавіцкай СШ, дзе яны абедзве вучыліся, будзе ўсталявана мемарыяльная дошка.

Даніна павагі Песняру

ўжо больш за тры тысячы артыкулаў, кожны з якіх патрабуе свайго аўтара. Гэта артыкулы, што тычацца родных і блізкіх пісьменніка, яго сяброў і калег, багатай творчай спадчыны Песняра, мясцін, дзе ён рос і бываў, персаналій, творчасць якіх натхніла Якуба Коласа на стварэнне асабістых твораў, і інш.

На жаль, не ўсе з запрошаных да ўдзелу ў падрыхтоўцы энцыклапедыі пакуль адгукнуліся. Самым актыўным стаў Гомельскі ўніверсітэт імя Францыска Скарыны і яго навукоўцы А. Мельнікава, І. Штэйнер, А. Браззіхіна, Т. Фіцнер, прадстаўнікі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта С. Запрудскі, І. Шматкова, Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта А. Ненадавец, В. Губская, літаратуразнаўца А. Карлюкевіч, журналіст і краязнаўца С. Галоўка.

Зыходзячы з вопыту падрыхтоўкі папярэдніх персанальных энцыкла-

педыі, хочацца, каб беларускія навукоўцы, прадстаўнікі ВНУ і Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі далучаліся да такіх агульнаацыянальных праектаў больш актыўна. Чакаем, што адгукнуцца і літаратуразнаўцы, якія здолеюць зрабіць грунтоўны аналіз кожнага твора багатай творчай спадчыны Якуба Коласа.

Дзякуючы агульным намаганням назапашаным ведам персанальная энцыклапедыя «Якуб Колас» павінна стаць бяспланным скарбам для будучых пакаленняў беларусаў і сапраўднай, доказнай данінай павагі класіку беларускай літаратуры. Калі з прычыны розных абставін афіцыйны ліст з прапановай аб супрацоўніцтве з выдавецтвам недзе згубіўся, усю дадатковую інфармацыю можна атрымаць у загадчыцы рэдакцыі літаратуры, мастацтва і культуралогіі Вольгі Давідовіч па тэлефоне +375 17 3736359.

Вольга САВАШ

Рабіндранат Тагор: беларускі штрышок

творца Сяргей Панізнік, на той час — навучэнец Магілёўскага медыцынскага вучылішча. Вось што расказвае сам Сяргей Сцяпанавіч, які цяпер жыве ў Канадзе: «У медвучылішчы нас навучалі не толькі пісаць рэцэпты, пазначаць на лаціне дозы, дыягназы... Працавалі гурткі: тэатральны, мастацкі... У будынку знакамітага тэатра нас натхнялі на сур'ёзную творчую працу. І з таго часу засталіся ў маім архіве каляровыя і чорна-белыя малюнкі на тэмы: Гіпакрат, Амар Хаям, Авіцэна, Дарвін, Ленін (і чорна-белы і ў колеры), Пушкін, Роберт Бёрнс, Рабіндранат Тагор, Густаў Флабэр...»

Нагадаем, што ў Беларусі пачыталі свет наступныя кнігі Рабіндраната Тагора: «Садоўнік» (1927), «Крушэнне» (1958), «Выбранае» (1976), «Гітанджалі. Ахвярныя песнаспевы» (2018). Зусім нядаўна ў Мінску двума выданнямі выйшла анталогія аднаго верша Рабіндраната Тагора «Залатая мая Бенгалія» (твор з'яўляецца гімнам Бангладэш) у перакладзе на 50 моў народаў свету.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Ідзе падпіска на II паўгоддзе 2021 г.		
«ЛіМ»	1 месяц	падпісны індэкс
Для індывідуальных падпісчыкаў	9 р. 12 к.	63856
Ведамасная падпіска	24 р. 60 к.	638562
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў	6 р. 34 к.	63815
Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі	18 р. 70 к.	63880

Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасада (да 5 гадоў) прафесарска-выкладчыцкага складу з далейшым заключэннем кантракта ў выпадку выбарання на тэрмін, вызначаны Наймальнікам:		
1	кафедра струнных народных шчыпкова-ударных інструментаў	прафесар (1,0 шт. адз.)
2	кафедра сацыяльна-гуманітарных дысцыплін	старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
3	кафедра спецыяльнага фартэпіяна	дацэнт (2,0 шт. адз.)
4	кафедра харавога дырыжыравання	старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
5	падрыхтоўчае аддзяленне	выкладчык (1,0 шт. адз.)

цікава ведаць

Сустрэчы, квэсты, канцэрт

Ужо трэці раз у Гомелі праводзіцца фестываль кнігі # ЧЫТАЙГОМЕЛЬ. Заўтра будуць прадстаўлены найлепшыя практычныя бібліятэкі горада і вобласці, накіраваныя на папулярны чытанне.

Арганізатарамі фесту выступілі галоўнае ўпраўленне ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Гомельскага аблвыканкама, Гомельская абласная ўніверсальная бібліятэка імя У. І. Леніна і Гомельскае гарадское аддзяленне грамадскага аб'яднання «Беларуская бібліятэчная асацыяцыя».

за падзеяй

Не ўсе ведаюць, што адзінае Рэспубліканскае літаратурна-мастацкае выданне ў галіне сатыры і гумару — часопіс «Вожык» — мае ваеннае паходжанне. Між тым менавіта з 1941 года выдзё сваю гісторыю знакаміты баявы агітплакат «Раздавім фашысцкую гадзіну», пераемнікам якога ў 1945 годзе і стаў наш часопіс. Такім чынам, «Вожыку» сёлета споўнілася 80 гадоў.

Мы атрымліваем шмат запрашэнняў ад устаноў культуры, адукацыі, бібліятэк з прапановамі арганізацыі творчых сустрэч, выставак, майстар-класаў. Адно з такіх запрашэнняў паступіла ад Мастоўскага раённага

Плануецца, што гэтымі фесту стануць член Саюза пісьменнікаў Беларусі, аўтар кнігі для дзяцей «Рамонкі на асфальце» і «Апельсін» Іна Фралова, дзіцячая пісьменніца Кацярына Хада-севич-Лісавая, якая прадставіць кніг-квэст «Ключ ад Вялікай Каштоўнасці».

Пісьменніца, журналіст і ўласны карэспандэнт газеты «СБ. Беларусь сегодня» ў ЕС Інеса Плескачэўская прэзентуе свае новыя кнігі. На мерапрыемства запрашаны і беларускія этнографы-даследчыкі, аўтары шматлікіх выданняў кніг па культуры, абрадах і традыцыях беларусаў Янка Крук і Аксана Катовіч.

У праграме фестывалю — кніжныя і стэндавыя экспазіцыі ад абласной бібліятэкі; прэзентацыі з інтэрактыўнай праграмай кніжніц горада і вобласці; сустрэчы з пісьменнікамі, прэзентацыі новых кніг; літаратурныя гульні пляцоўкі для дарослых і дзяцей; квэст, гульні, творчая майстэрня для дзяцей і моладзі; выстаўка рукаворных кніг і літаратурных герояў, вырабаў майстроў hand-made; канцэртная праграма «Бібліятэка збірае сяброў!»; крэатыўныя фотазоны.

Міра ІЎКОВІЧ

3 баявым настроем

выканаўчага камітэта. Дзякуючы ініцыятыве намесніка райвыканкама Марыны Давыдзік і дырэктара Мастоўскай раённай бібліятэкі Таццяны Стэльмах, «Вожык» прыняў удзел у святочных мерапрыемствах, прымеркаваных да Дня Перамогі.

На пляцоўцы каля стадыёна «Нёман» было шматлюдна і па-святочнаму гаманліва. Выставачны стэнд «Вожыка» не застаўся па-за ўвагай мастаўчан: жыхары райцэнтра цікавіліся гісторыяй выдання, знаёміліся з экспазіцыяй, дзе былі прадстаўлены нумары агітплаката і падборка карыкатур мастака Аляксандра Каршакевіча. Госці змаглі пераканацца, што ў свой час аловак і пэндзаль былі грознай зброяй у барацьбе з ворагам,

а сёння працягваюць больш мірнае змаганне — высмейваюць маральныя загіны людзей.

Сёлетні Дзень Перамогі многім мастаўчанам запомніцца не толькі канцэртамі дзяржаўнага ансамбля «Песняры» і прыгожым феерверкам, але і станоўчымі эмоцыямі ад сустрэчы з мастацтвам карыкатуры — рэдкім для раённага цэнтру жанрам. На ўспамін госці экспазіцыі атрымалі брэндзіраваныя календарыкі і архіўныя нумары «Вожыка». Спадзяёмся, знаёмства будзе мець працяг, і ў паштовых скрынях жыхароў райцэнтру хутка з'явіцца свежыя нумары часопіса.

Вераніка МАНДЗІК, рэдактар аддзела часопіса «Вожык»

Рэдакцыйная кухня часопіса

Нядаўна супрацоўнікі часопіса сатыры і гумару «Вожык» — галоўны рэдактар Юлія Зарэцкая і рэдактар мастацкага аддзела Аляксандр Каршакевіч — наведальні Жодзінскую гарадскую бібліятэку. На мерапрыемстве прысутнічалі чытачы, навучэнцы жодзінскага прафесійнага ліцэя і іх выкладчыкі.

Сустрэча атрымалася шматлюднай, вясёлай і надзвычай насычанай. Галоўны рэдактар пазнаёміла прысутных з гісторыяй выдання, расказала пра рэдакцыйныя планы на будучыню, правяла літаратурную віктарыну і адмысловую вожыкаўскую гульню: патрабавалася назваць да звычайных слоў незвычайныя, «гумарыстычныя», сінонімы (у часопісе яны друкуюцца ў рубрыцы «Вясёлы слоўнік»).

Не мог не завітаць на сустрэчу і пісьменнік, даўні аўтар часопіса Віталь Жураўскі. Дарэчы, у №№ 3 і 4 «Вожыка» за гэты год была надрукавана яго камедыя «Жонка ў шафе».

Супрацоўнікі бібліятэкі паказалі некалькі міні-сцэнак па «вожыкаўскіх» творах, прадэманстравалішы неаблігі актёрскія здольнасці.

Госці падарылі ўсім цудоўны настрой, а ўзамен атрымалі новых аўтараў і падпісчыкаў. Прысутныя актыўна цікавіліся

Юлія Зарэцкая падчас сустрэчы ў Жодзіне.

рэдакцыйнай кухняй, чыталі ўласныя гумарыстычныя вершы, расказвалі бываліцы, падпісваліся на часопіс.

Юрый ВЯРЫЦКІ
Фота даслана аўтарам

з нагоды

Юным марыйскім чытачам

І ў рэгіёнах Расійскай Федэрацыі чытач імкнецца як мага больш ведаць пра Беларусь, беларускую старонку. І, магчыма, гэта патрэбна найбольш юнаму чытачу, паколькі мінулі дзесяцігоддзі, як разладзіліся актыўныя стасункі, мінулі дзесяцігоддзі з таго часу, калі беларускія школьнікі ехалі ў Маскву ці Ленінград, наведвалі самыя багатыя на гістарычныя і мастацкія зборы музеі, іншыя адрасы гістарычнай, культурнай памяці.

Ехалі і да нас у Беларусь — у Хатынь, Брэсцкую крэпасць, Віцебск і Гомель, Гродна і Мінск... Сёння Беларусь узнавіла многія помнікі, правяла рэкан-

струкцыю замкаў і сядзіб, пабудавала новую Нацыянальную бібліятэку краіны... А ці ведае пра гэта школьнік у Чувашыі і Татарстане, ці ведаюць гэта па ўсім свеце?

Некаторы час таму Алесь Карлюкевіч напісаў і выдаў кнігу «Апавяданні пра Айчыну», якая пабачыла свет у выдавецтве «Адукацыя і выхаванне». Зборнік займае водгукі. Пра яго пісалі ў друку, у тым ліку і ў расійскай перыёдыцы. Цяпер вось кніга (ужо пад назвай «Беларусь. Апавяданні пра родную краіну») пабачыла свет у Яшкар-Але ў Выдавецкім доме «Марыйскае кніжнае выдавецтва». Перакладчыкі на марыйскую мову — Святлана Архіпава (Грыгор'ева), Яўген Садовін, Юрый Салаф'еў. Дасведчаныя літара-

тары знайшлі патрэбныя словы, каб перадаць усе цікавосткі, сабраныя ў беларускай кнізе, надаць ім новае гучанне ў іншамовнай прасторы.

Нагадаем, што раней кніга «Апавяданні пра Айчыну» (у перакладзе — «Апавяданні з Беларусі») у пераўвасабленні на сербскую мову пабачыла свет у Бялградзе (Сербія). Перакладчыца — добры сябар беларускай літаратуры Даяна Лазаравіч. Дзякуючы яе намаганням да сербскага чытача прыйшлі кнігі Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Марыі Кобец, Валерыя Казакова, Алеся Бадака, Віктара Кажуры, Святланы Быкавай, Сяргея Панізніка, іншых беларускіх пісьменнікаў.

Сяргей ШЫЧКО

«ЛіМ»-люстэрка

Брэсцкі акадэмічны тэатр драмы прадставіў спектакль «Мяшчанскае вяселле» на XXIII Міжнародным тэатральным фестывалі краін СНД і Балтыі «Сустрэчы ў Расіі», інфармуе БелТА. Форум праходзіў у Санкт-Пецярбургу з 13 да 18 мая. Фестывальную афішу склалі восем спектакляў розных жанраў рускамоўных тэатраў блізкага замежжа — Беларусі, Грузіі, Арменіі, Казахстана і Малдовы. Нашу краіну прадставілі два калектывы: Гродзенскі абласны тэатр лялек паказаў спектакль «Дэман» паводле паэмы М. Лермантава, а Брэсцкі акадэмічны тэатр закрыў праграму свята пастаноўкай паводле п'есы Бертольта Брэхта. «Такая ганаровая місія выпадае нашаму тэатру другі раз. У 2019 годзе камедыяй «Нявольніцы» мы таксама закрывалі форум. Да гэтага паказвалі спектаклі «Дзядзька Ваня» і «Над безданню ў жыццё», — адзначыла памочнік мастацкага кіраўніка тэатра Алеся Бурдзіна.

Міжнародны конкурс джазавай і эстраднай музыкі JAZZ-TIME 2021 праходзіў у Салігорску з 14 да 16 мая. Конкурс праводзіць раз на два гады для выяўлення і падтрымкі юных дараванняў, павышэння ўзроўню выканальніцкага майстэрства сярод дзяцей, папулярныя джазавай і эстраднай інструментальнай музыкі. Так, сёлета ў трохдзённым джазавым марафоне прынялі ўдзел больш за 400 юных музыкаў у суправаджэнні педагогаў, кіраўнікоў і канцэртмайстраў. Музыканты праходзілі праслухоўванні ў намінацыях «Саліст-інструменталіст», «Саліст-вакаліст», «Інструментальны ансамбль» і «Аркестр». Гран-пры спаборніцтва прысуджана эстраднаму аркестру «Art College Band» (УА «Гродзенскі дзяржаўны каледж мастацтваў»).

Фестываль нацыянальных культур «Multi-Culti» прайшоў у Мінскім дзяржаўным палацы дзяцей і моладзі пры падтрымцы Рэспубліканскага цэнтру нацыянальных культур. Трэці па ліку праект сабраў пятнаццаць калектываў, што прэзентавалі нацыянальныя дыяспары, якія пражываюць на тэрыторыі Беларусі. Танцавальныя нумары прадставілі калектывы традыцыйнай карэйскай культуры «Арыранг», малдаўскай дзіцячай танцавальнай група «Лумэ», тэатр танца «Тамазур», школа каўказскіх танцаў «Одлар» і іншыя калектывы і выканаўцы. Пасля святочнага канцэрта глядачоў чакаў майстар-клас па армянскіх нацыянальных танцах ад фальклорнага ансамбля «Эрэбуні».

Экзэмпляр археаграфічнага выдання «Кніга магістрата горада Полацка 1676 года» (у арыгінале на польскай «Księga magistratu miasta Połocka z 1676 roku») перадаў калектыв аўтараў у Нацыянальны Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік, паведамляецца на сайце ўстановы. Твор з 700 старонак, падрыхтаваны гісторыкамі Максімам Макаравым, Дзянісам Лісейчыкавым і Андрэем Латушкіным пад кіраўніцтвам прафесара Томаша Кемпы, выйшаў у выдавецтве Універсітэта Мікалая Каперніка (Торунь) у пачатку 2021 года. Паводле аўтараў, кніга — адна з самых цікавых і змястоўных з усёй дакументальнай спадчыны Полацкага магістрата. Яна змяшчае шмат эмацыянальна афарбаваных дакументаў і адлюстроўвае розныя бакі жыцця Полацка пасля вайны 1654—1667 гадоў. Важна, што з 1676 года пісарам Полацкага магістрата быў малодшы брат Сімяона Полацкага Лукаш Пятроўскі-Сітніяновіч.

Актрысу Юлію Перасільд і рэжысёра Кліма Шыпенку адабралі для здымак фільма «Выклік» на Міжнароднай касмічнай станцыі, паведамляе РІА «Новости». Летась Першы канал і «Раскосмас» абвясцілі конкурс на галоўную ролю, а ў сакавіку адабралі 20 фіналістак. У хуткім часе кандыдаты, у тым ліку дублюючыя экіпаж, у які ўвайшлі Алёна Мардовіна і Аляксей Дудзін, пачнуць спецыяльную падрыхтоўку. Старт экспедыцыі запланаваны на 5 кастрычніка з касмадрома Байканур. Як адзначае агенцтва, сюжэт стужкі звязаны з падрыхтоўкай і палётам на МКС дзяўчыны-хірурга, якая павінна правесці аперацыю хвораму касманаўту: яго фізічны стан не дазваляе вярнуцца на Зямлю. Будучая стужка — частка вялікага навукова-асветніцкага праекта, у рамках якога плануюць зняць цыкл дакументальных фільмаў аб прадпрыемствах ракетна-касімічнай галіны і спецыялістах, якія ўдзельнічаюць у вытворчасці носьбітаў, караблёў і наземнай касмічнай інфраструктуры.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Дыяменты паэтычнага пярсцёнка

Вянкі санетаў Анатоля Сербантовіча

Таленавіты паэт і яркая, неардынарная асоба, наватар у літаратуры і нястомны вандроўнік у жыцці — такім мы бачым Анатоля Сербантовіча ў яго творах і ўспамінах сучаснікаў. Сёлета 13 мая пісьменнік мог бы адзначыць 80-годдзе. Але няўмольны лёс адлічыў яму толькі дваццаць дзевяць вёсен... Гісторыя прыгожага пісьменства ведае мноства выпадкаў, калі кароткая жыццёвая дарога атрымлівала доўгі працяг у літаратуры, які значна пераўзыходзіў зямны чалавечы век. Так здарылася і з А. Сербантовічам. Яго шчырыя, натхнёныя радкі нязменна знаходзяць водгук у сучаснага чытача. Юбілей — добрая нагода яшчэ раз зазірнуць у творчую лабараторыю аўтара.

Крытыкі і літаратуразнаўцы ніколі не абыходзілі ўвагай паэзію А. Сербантовіча. Разам з тым застаюцца творы, мастацкія вартасці якіх да канца не раскрыты, падрабязна не прааналізаваны. Першыя сярод іх — вянкi санетаў. У А. Сербантовіча тры ўзоры гэтага жанру: «Курганы», «Салдат» і «Васілёк». Падрабязней спынімся на двух першых, прысвечаных тэме Вялікай Айчыннай вайны.

Эпахальныя па сваіх маштабах і наступствах трагічныя ваенныя падзеі прадвызначылі ключавыя моманты ў развіцці беларускай паэзіі на дзесяцігоддзі наперад. Кожнае пісьменніцкае пакаленне па-свойму асэнсоўвала гераічны вопыт змагання з ворагам, дасягаючы новых вяршынь мастацтва слова. Пра творчыя набіткі надзвычай прадстаўнічага філалагічнага пакалення, да якога належыць і А. Сербантовіч, пісалася шмат, але, як ні парадаксальна, да сённяшняга дня яны застаюцца недастаткова даследаванымі. Так, адначасова з іншымі патрабаваннем разгляду пытанне станаўлення беларускай традыцыі вянка санетаў, якое ў айчыннай санеталогіі належным чынам не распрацавана. На мяжы XX—XXI стагоддзяў цікавасць да згаданай паэтычнай формы значна ўзрасла, што актуалізуе неабходнасць вывучэння гісторыі яе асваення айчыннай паэзіяй.

Першыя беларускія вянкi санетаў напісаны ў канцы 1950-х — пачатку 1960-х гадоў. Нягледзячы на складанасць і вялікі аб'ём, форма хутка набірала папулярнасць. Суседнія літаратуры — руская, украінская — ужо мелі багаты вопыт вянкавай творчасці, што не магло не паўплываць на нашу паэзію, якая ў гэтай галіне актыўна далучалася да набыткаў сусветнага слоўнага мастацтва. У айчынным прыгожым пісьменстве былі і ўнутрылітаратурныя перадумовы для з'яўлення арыгінальных твораў і нацыянальнай традыцыі. Дастаткова нагадаць, што за паўвекавы (на той момант) перыяд бытавання санета ў нашай паэзіі на беларускай глебе паспяхова прыжыліся ўсе кананічныя і многія некананічныя яго віды, прадстаўленыя ў шматлікіх змястоўных варыяцыях.

На першапачатковым этапе засваення цвёрдай формы за ёй, як правіла, замацоўваецца пэўны гістарычна абумоўлены змест. Час стварэння, аўтарства, найбольш актуальныя кірункі агульналітаратурнага развіцця абумовілі зварот беларускага вянка санетаў да тэмы Вялікай Айчыннай вайны.

Вянкі А. Сербантовіча ўвайшлі ў кнігу паэзіі «Пярсцёнак» (1971), якую аўтар рыхтаваў сам, але, на жаль, убачыць не паспеў. Творы зборніка не датаваны, хоць ёсць падставы меркаваць, што работа над вянкамі пачалася ў самым канцы 1960-х гадоў. Кожны з узораў уяўляе сабой кананічны (калі не лічыць вельмі нязначных адступленняў) вянок санетаў — твор з пятнаццаці вершаў, дзе першыя чатырнаццаць звязаны ў калёцо: апошні радок кожнага санета паўтараюць першы радок чатырнацатага паўтарае першы радок першага. Пятнаццаты (апошні) санет — магістрал — складаецца з першых радкоў

усіх папярэдніх чатырнаццаці санетаў. Радкі магістрала і адпаведныя ім радкі санетаў калёца поўнасцю супадаюць. Пра мэтанакіраванасць рознавектарнага характару творчых пошукаў А. Сербантовіча яскрава сведчыць тое, што вянкi прадстаўляюць усе тры класічныя тыпы санета — італьянскі, французскі і англійскі.

Перанёшы пакуты вайны зусім маленёк хлопчыкам, А. Сербантовіч пранікнёна, па-мастацку праўдзіва і арыгінальна пісаў пра гады ліхалецця і суровыя выпрабаванні. Размову пра яго вянкi санетаў варта весці, маючы на ўвазе вельмі важную асаблівасць паэзіі маладога майстра, пазначаную А. Вярцінскім так: «Натуральнасць і эмацыянальная ўзрушанасць характэрны не толькі для тых твораў, якія А. Сербантовіч прысвячае сваім асабістым перажыванням. Ён астаецца такім жа лірыкам, калі бярэцца за тэмы грамадскага значэння. Як неаддзельна ў яго вонкавае ад унутранага, так і неаддзельна грамадскае ад асабістага».

Тэма Вялікай Айчыннай вайны ў вянках санетаў, як ва ўсёй паэзіі А. Сербантовіча, атрымала вельмі асабістае гучанне. У вянку «Курганы» пануе стыхія ўспаміну, яна працягва пакутліва-незабыўнымі дзіцячымі ўражаннямі, ад чаго трагізм вайны «з хвілінай кожнай робіцца вастрэй». У прадмове да зборніка «Пярсцёнак» А. Пысін сцвярджаў права свайго малодшага калегі па пры гаварыць пра вайну: «Гэта ж маё пакаленне займала першыя акапы, а ён ледзьве яшчэ трымаўся за драўляны бруствер калыскі. Ды тыя самыя бомбы падалі, адны асколкі свірчэлі над маім акапам і яго калыскай. Таму і ён быў на вайне». Сам А. Сербантовіч заявіў пра гэта так: «Вайна прайшла шырокай баразной // І цягнецца з дзіцячае калыскі: // Я столькі не далічваюся блізкіх, // Што нават сёння дыхаю вайной!» Менавіта адчуванне далучанасці да трагічных падзей, моцнае перажыванне, перададзенае ў паэтычным радку, зрабіла лірычную кампазіцыю, унутраную структуру вянка санетаў «Курганы» вельмі цэласнай, пры сваёй знешняй прастаце і празрыстасці — складанай, дакладна выбудаванай. Твор мае вельмі шырокую часавую перспектыву і дастаткова лакалізаваную — прасторавую, у цэнтры якіх знаходзіцца велічы, узбуйнены вобраз кургана — «таго, дзе лесвіца крутая». Значнасць названага вобраза раскрываецца ў сімвалічнай пары, якую ён (а разам з ім і «вечныя курганы») утварае з вобразам званаў. Помнікі быццам гавораць ад імя тых, чыю памяць яны ўшаноўваюць. У вянку шмат рознастайных канкрэтных і абстрактных паэтычных карцін, намалёваных дакладна і запамінальна: дзіцячыя перажыванні, гібель маладога салдата, «напаўпустыя хаты Беларусі» і незагойная памяць тых, хто страціў дзяцей і унукаў, шчымлівыя эпізоды вайны і інш. Але ўсе яны так ці інакш звязаны з цэнтральным вобразам, які выконвае самую важную, асноўную функцыю — захаванне памяці: «У кургане ў ёсць нешта ад званаў, // Званаў жалобы і званаў бяды. // Яны гудуць цяжэй, чым правяды, // І аб усім напамінаюць зноў». Памяць пра воінаў, якія

Анатоль Сербантовіч.

ў розныя часы баранілі Бацькаўшчыну, павага да мінулага і духоўнай спадчыны аб'ядноўваюць розныя пакаленні. Твор адметны моцным фальклорным пачаткам, выкарыстаннем элементаў паэтыкі народнай песні і казкі. Выразна прасочваецца ў ім і сувязь з класічнай беларускай літаратурай, з творчасцю Я. Купалы — тое, што найперш заслугоўвае асобнай гаворкі. У вянку гісторыя суседнічае з будучыняй, і адзінства гэта паказана ў нечаканым ракурсе, але вельмі арганічна.

Твор пісаўся хутка пасля таго, як чалавецтва зрабіла першыя крокі ў космас. Маштабнасць гэтай падзеі, яе значнасць для ўсіх сфер жыцця, у тым ліку для духоўнай, падсвятліла, яшчэ больш актуалізавала тэму, прыўнесла ў галоўны вобраз элементы сучаснасці: «Парасіць неба ясную зару, // Штыкі тады ўзрываюцца ўгору // Ракетами да месяца і зорак. // І цёнамі касмічных караблёў // Вяртаюцца ўранні на ўзгорак // І аб усім напамінаюць зноў».

У вянку санетаў «Салдат» таксама ёсць аўтарскія наватарскія знаходкі, але іншага характару. У спецыяльных даследаваннях вянок неаднаразова параўноўваўся з паэмай, вялася гаворка пра эпічны складнік. Рускі пісьменнік Ілья Сяльвінскі прапанаваў, напрыклад, пайсці яшчэ далей, надаць вянку цалкам эпічны характар, абнавіць структуру санета, зрабіўшы толькі штрафой і дапусціўшы значныя адхіленні ад канонаў формы. На яго думку, недатыкальным мог застацца толькі архітэктурны каркас вянка. А. Сербантовіч таксама зрабіў крок у напрамку эпічнага. Гэты эксперымент з боку аўтара можна лічыць прадказальным, бо на момант пачатку работы над вянкамі паэт ужо меў багаты вопыт стварэння паэм.

Вянок санетаў «Салдат» — твор больш камерны па сваім гучанні, чым «Курганы». У ім ёсць сюжэтная аснова, сціслыя пейзажныя замалёўкі, канкрэтыка абставін, побытавыя падрабязнасці. Пакалены салдат вяртаецца пасля Перамогі дадому. Мы выразна бачым яго партрэт: жоўтыя мыліцы, пасечаны асколкамі шынель, пілотка, якая прыкрывае русы чуб, далоні ў мазалях ад зброі і мыліцаў. Першыя тры санеты вянка — апісанні таго, што бачыць герой на сваім шляху: разбітыя танкі і гарматы, абгарэлыя калёны, чужыя гарады, прырода з яе адчайным супраціўленнем усеагульнаму разбурэнню. Гэтыя карціны дапаўняюцца раўнамерным стукам мыліц, якія аўтар параўноўвае з птушкамі, каб перадаць вялікае жаданне салдата хутчэй вярнуцца дадому: «І мыліцы звоняць дзень пры дні. // Дадому! Паспрабуй іх дагані!»

Апісваючы рэальную сітуацыю, пісьменнік паказвае асобныя моманты жыцця як моманты вялікай гісторыі. Паэтычны роздум ад знаёмага накіроўваецца ў рэчышча разваг пра будучыню пакалення пераможцаў, іх нашчадкаў і лёс Айчыны: «Трывожыўся ён толькі аб адным: // Каму заваяваў ён жыццё правы», «А хто ён той, што без яго падрос?»

У плынь апаведу ўключаны вобразы блізкіх людзей і карціны родных краёў. Твор паказвае рэчаіснасць не ў ружовых фарбах: разбурэнні, голад, жанчыны, якія цягнуць талакоў плуг, малыя сіроты, якія стараюцца хутчэй падрасці на змену забітым бацькам... Маладому аўтару трэба было мець смеласць, каб апісваць непрыхарошанае жыццё. Гісторыя літаратуры падрабязна засведчыла, як цяжка прабівала сабе дарогу мастацкая праўда пра вайну. І ўсё ж твор атрымаўся светлым па настраёнасці, прасякнутым радасцю: «Абтросшы пыл Еўропы з шыняля, // Пусціўшы мірны тытунёвы дым, // З плячэй пагоны зняўшы назусім, // Салдат адзначыў: дыхае зямля». Асабліва вылучаецца ў гэтых адносінах трынаццаты санет, дзе апісваецца сустрэча героя з дзяўчынай-суседкай. Гэты верш — сапраўдны гімн жыццю і маладосці: «А з яблынь асыпаўся першацвет, // І перад сонцам, што заўсёды насцеж, // Як прад вяном, стаяў вясновы свет, // Каб заручыцца з радасцю і шчасцем».

Абодва вянкi санетаў А. Сербантовіча ўяўляюць сабой класічныя ўзоры жанру. У вянку «Курганы» аўтар выкарыстаў французскую форму санета, у вянку «Салдат» — англійскую з трыма катрэнамі і заключным двухрадкоўем, амаль не парушаючы класічныя каноны. Пра англійскую форму санета, або, як яе яшчэ называюць, шэкспіраўскі санет, варта сказаць асобна. Яна хоць і выкарыстоўваецца ў еўрапейскай паэзіі ўжо не адно стагоддзе, па папулярнасці значна саступае санету італьянскаму і французскаму. Беларуская паэзія выключэннем не стала. Але шэкспіраўскі санет знайшоў у нашай літаратуры сваіх прыхільнікаў. А. Сербантовіч — адзін з іх. Ён выкарыстаў англійскую форму не толькі ў вянку, але і ў некаторых асобных вершах.

Вянкі яскрава засведчылі вялікія поспехі ў творчай эвалюцыі маладога аўтара і значныя зрухі, якія адбываліся ва ўсёй беларускай літаратуры. Нездарма В. Бечык заўважаў, што «выкарыстанне "культываваных" лірычных форм гаворыць аб узростанні агульнай творчай культуры ў нашай паэзіі».

У Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва сярод дакументаў асабістага фонду А. Сербантовіча захоўваецца бланкет з запісамі творчага характару. У ім мы знаходзім сведчанне, што паэт выношваў задуму напісаць вянок вянкаў санетаў — твор пра трагічны чалавечы лёс, імклівае веку, няўдае каханне, пошукі сябе... Галоўная ідэя — «чалавек без роднай зямлі нішто», «шчасце нельга стварыць намаганнямі аднаго». На жаль, гэтым смелым планам было не суджана рэалізавацца. Мару пра беларускі вянок вянкаў санетаў ажыццявіў З. Марозаў, які ў 1990 годзе завяршыў работу над творам «Апакаліпсіс душы» і прысвяціў яго А. Сербантовічу. Пазней яго шлях паўтарылі (і неаднойчы!) С. Шах і М. Віняцкі.

Першыя беларускія вянкi санетаў напісаны каля пяцідзясяці гадоў назад. Сёння, нягледзячы на адносна кароткі тэрмін бытавання гэтай складанай формы ў нашай паэзіі, можна гаварыць пра актыўнае развіццё адметнай нацыянальнай традыцыі. У шрагу яе пачынальнікаў — і А. Сербантовіч, чые творы па-ранейшаму чытаюцца з цікавасцю і запрашаюць да роздуму.

Інеса БАЎТРАЛІ

Ілона САРОКІНА:

«Аддаленка стала новай эфектыўнай рэальнасцю»

Калісьці дзякуючы супрацоўнікам гэтай бібліятэкі ма-множвання лістовак — гектограф. Апісанне прыбора на свой страх і рызыку здабылі для іх бібліятэкары ў адной з энцыклапедыяў, нягледзячы на тое, што фонд знаходзіўся пад узброенай аховай. Магілёўская абласная бібліятэка імя У. І. Леніна — установа з багатай гісторыяй. У перыяд акупацыі кніжніца працягвала працаваць, але даступная чытачам была не ўся літаратура, а толькі частка мастацкай, пазначаная пячаткамі на нямецкай мове. Некаторыя з гэтых кніг захаваліся да нашых дзён, і ўбачыць іх можна ў музейным пакоі гісторыі кнігі і бібліятэкі. Пасля заканчэння вайны больш за шэсць тысяч кніг было вернута з Германіі, каля васьмі тысяч вярнулі чытачы, больш за тры тысячы кніг было набыта ў насельніцтва. На 1945 год Магілёўская вобласць валодала самым вялікім кніжным фондам сярод 12 абласцей рэспублікі, якія існавалі тады, — больш чым 134 тысячы экзэмпляраў дакументаў, і гэта ў той час, калі ў астатніх абласцях сярэдняя колькасць кніг на той перыяд налічвала 50—60 тысяч. А як гэтыя фонды працуюць у час пандэміі? Альбо даводзіцца скіроўвацца на іншае? Пра гэта — наша гутарка з дырэктарам Магілёўскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна Ілонай Сарокінай.

Фота з асабістага архіва І. Сарокінай.

— 2021 год пачаўся з вялікіх спадзяванняў на вяртанне да нармальнага жыцця пасля пандэміі. Як справы ў вашай бібліятэцы?

— У сувязі з абмежаваннямі абласная бібліятэка сутыкнулася з праблемай: якія паслугі і якім чынам аказваць чытачам, скіраваным у анлайн. Ва ўмовах пандэміі мы ўкаранілі, напрыклад, такія бясплатныя паслугі, як дастаўка літаратуры на дом і дастаўка копій артыкулаў з перыядычнага друку па электроннай пошце па запісе чытача, адкрылі бясплатны доступ да электроннай бібліятэкі «ЛитРес».

Дзякуючы таму, што калектыў бібліятэкі хутка адаптаваўся і перабудаваў сваю работу, перавёў існуючыя сучасныя практыкі ў анлайн, «аддаленка» стала для нас новай і цалкам эфектыўнай рэальнасцю. Так, да віртуальных выставак на сайце дадаліся відэаагляды кніжных экспазіцый. Новы фармат набылі віртуальныя выстаўкі-агляды перыядычных выданняў «ПрессИнформ» — дадаліся спасылкі на поўныя тэксты артыкулаў. Актыўна ствараюцца тэматычныя відэаролікі да памятных дат, відэаэкскурсіі, напрыклад, цыкл «Прагулкі па Беларусі». Тэматычныя відэачытанні «Літаратурныя сцяжынкi роднага краю» ўжо на працягу года знаёмяць з творчасцю магілёўскіх пісьмennisкаў: як сучаснікаў, так і класікаў, у тым ліку пісьмennisкаў-франтавікоў.

Бібліятэка прыняла ўдзел у рэспубліканскай грамадска-культурнай акцыі «Чытаем Купалу разам», якая прайшла анлайн. На сайце створаны новы раздзел «Анлайн-гульні» і фільмвордаў можна правесці веды па літаратуры.

Калі параўнаць колькасць віртуальных наведванняў Магілёўскай абласной бібліятэкі за апошнія два гады, то прасочваецца тэндэнцыя іх павелічэння. У 2019 годзе віртуальных наведванняў 189 тысяч, а ў 2020-м — ужо 274 тысячы. Гэта сведчыць, што Магілёўская абласная бібліятэка ўпэўнена прасоўваецца ў міжнароднай інфармацыйнай прасторы і павышае камфорт абслугоўвання карыстальнікаў у рэжыме анлайн.

— Бібліятэка набыла новае аблічча. Што тут галоўнае?

— Сутнасць бібліятэкі — захаванне і выкарыстанне дакументаў на разнастайных носьбітах, работа з інфармацыяй. Новая бібліятэка ствараецца толькі тады, калі існуе ядро фонду, ёсць кнігі і перыядычныя выданні. Фонды кніжніцы, як і фонды музея, з'яўляюцца артэфектамі. Але сёння бібліятэкі з устаноў, якія забяспечваюць доступ да дакументаў, ператвараюцца ва ўстановы, што забяспечваюць доступ да інфармацыі ва ўсіх відах і магчымасцях інтэрактыўных зносін у інфармацыйным сусвеце. Таму прыярытэтным інавацыйным кірункам дзейнасці сёння для нас з'яўляецца стварэнне паўнатэкставых інфармацыйных краязнаўчых інтэрнэт-рэсурсаў, у тым ліку складаных па структуры баз даных. Пры гэтым яны маюць зразумелую навігацыю і магчымасць зручнага пошуку па розных прыкметах. Гэта дазваляе не толькі хутка знаходзіць патрэбны матэрыял, але і прапрацоўваць тэму з максімальнай эфектыўнасцю.

Валодаючы каласальным масівам аўтарытэтных дакументальных крыніц, абласная бібліятэка напаўняе інтэрнэт-прасторы якасным і дакладным кантэнтам. Сёння на сайце Магілёўскай абласной бібліятэкі аддалены карыстальнікам даступны 14 краязнаўчых тэматычных праектаў, 11 з якіх створаны за апошнія два гады. Так,

тэматыку малой радзімы дапоўнілі віртуальны праект «Малая радзіма. Вёсачкі з вялікай гісторыяй», які знаёміць з малавядомай, але ўнікальнай матэрыяльнай і духоўнай спадчынай вобласці, і база даных «Турыстычная карта Магілёўшчыны», якая аб'яднала інфармацыю пра больш чым дзве сотні архітэктурных помнікаў, запаведных куткоў прыроды, аб'ектаў культуры і аўтэнтычных традыцый магілёўскага краю ў разрэзе ўсіх раёнаў. Наш новы краязнаўчы праект ужо гэтага года — база даных «Жыліцкі Версаль». Рэсурс знаёміць з гісторыяй палацава-паркавага ансамбля Булгакаў у в. Жылічы Кіраўскага раёна, пабудаванага ў XIX стагоддзі і ўключанага ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь як помнік архітэктуры міжнароднага значэння.

Доля наведванняў такіх рэсурсаў ад агульнай колькасці праглядаў штогод складае каля 20 %. У 2019 г. гэта 37 тысяч сеансаў, у 2020-м — звыш 53 тысяч. Такім чынам, мы фарміруем рэгіянальны лічбавы кантэнт, захоўваем і папулярызуюем гісторыка-культурную спадчыну малой радзімы і ў гэтым бачым задачу бібліятэкі на найбліжэйшы час. Прытым не толькі абласная бібліятэка, але і ўсе раённыя і гарадскія бібліятэчныя сеткі Магілёўскай вобласці (а іх у нас 23) ужо працяглы час выкарыстоўваюць віртуальнае анлайн-асяроддзе як платформу для арганізацыі аддаленага доступу да ўласных рэсурсаў.

— Пэўна, вы актыўныя і ў сацсетках?

— Абласная бібліятэка мае некалькі старонак у папулярных сацыяльных медыя, якія дапамагаюць рэкламаваць свае паслугі, папулярызаваць краязнаўчыя праекты, конкурсы. На ўласным канале відэахостынга *YouTube* мы размяшчаем буктрэйлеры, тэматычныя відэаролікі, цыклы віртуальных падарожжаў, відэаагляды, відэачытанні па творах беларускіх і магілёўскіх пісьмennisкаў у выкананні бібліятэкараў і чытачоў. Спаўна выкарыстоўваем магчымасці *Instagram*.

Летась нашы супрацоўнікі прынялі ўдзел у пяці вэбінарах, арганізаваных Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, выступілі з дакладамі ў міжнародным анлайн-семінары да 20-годдзя стварэння першага ПЦПІ ў Рэспубліцы Беларусь, пасяджэнні экалагічнага савета пры Магілёўскім абласным камітэце прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя.

Сёлета супрацоўнік аддзела маркетынгу выступіла на круглым stole «Новыя інфармацыйныя тэхналогіі ў дзейнасці бібліятэк», арганізаваным Інстытутам павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў БДУКМ.

Наша ўстанова з удзелам дырэктараў бібліятэчных сетак, загадчыкаў, спецыялістаў цэнтральных кніжніц вобласці арганізавала анлайн-семинар «Бібліятэкі ў інфармацыйным грамадстве: актуальныя пытанні дзейнасці». Нашы супрацоўнікі ўдзельнічалі таксама ў вэбінарах Расійскай нацыянальнай бібліятэкі, у пасяджэнні тэхналагічнага камітэта сістэмы карпаратыўнай каталізацыі бібліятэк Беларусі і інш.

— Такім чынам, сучасны бібліятэкар няспынна вучыцца...

— Павышэнне прафесійных кампетэнцый супрацоўнікаў, у тым ліку ў галіне камп'ютарных тэхналогій, — найважнейшая і першачарговая задача. Мы маем станоўчы вопыт у прафесіяналізацыі кадраў з выкарыстаннем уласных рэсурсаў. Гэта трэнінгі, майстар-класы, індывідуальныя заняткі па стварэнні буктрэйлераў,

відэаролікаў, віртуальных інтэрактыўных форм работы якія праводзяцца найбольш вопытнымі і кампетэнтнымі супрацоўнікамі.

Бібліятэкары Магілёўшчыны ствараюць электронныя віртуальныя праекты, базы даных. На інфармацыйных сайтах размешчана больш як 100 рэсурсаў, якія шматгранна прадстаўляюць рэгіён у віртуальнай прасторы: «Быхаў — старажытная зямля на беразе Дняпра», «Бабруйская крэпасць», «Дзень пісьменства», віртуальны музей Аркадзя Куляшова. Абласной бібліятэкай створаны карпаратыўныя інфармацыйныя рэсурсы, матэрыялы для якіх сабраны ў выніку актыўнай пошукавай і даследчай дзейнасці бібліятэкараў вобласці: «Таленты ад роднай зямлі», «Жывая памяць пакаленняў».

— Сёння патрэбны спецыялісты з універсальнымі кампетэнцыямі, здольныя вырашаць глабальныя праблемы: згодна з сістэмай крэатыўнай адукацыі, рыхтаваць вузкіх спецыялістаў нявыгадна...

— Сучасны бібліятэкар, вядома, ідзе ў нагу з часам, актыўны, дасведчаны, кампетэнтны, прасунуты, здольны хутка адаптавацца да работы ва ўмовах змен у інфармацыйна-бібліятэчнай сферы. Як паказвае практыка, найбольш падрыхтаванымі да выкарыстання інфармацыйна-камунікатыўных тэхналогій з'яўляюцца маладыя бібліятэкары і спецыялісты сярэдняга ўзросту. Засваенне сучасных тэхналогій бібліятэчнымі спецыялістамі старэйшага ўзросту, іх работа ў электронным асяроддзі — гэта не замена адных прафесійных кампетэнцый іншымі, а адказ на выклік часу.

На сёння ў абласной бібліятэцы налічваецца 64 спецыялісты, з іх 20,3 % — моладзь ва ўзросце да 30 гадоў. Толькі 7,8 % складаюць спецыялісты пенсійнага ўзросту з вышэйшай прафесійнай адукацыяй, для якіх характэрна актыўная жыццёвая пазіцыя, жаданне працаваць, перадаваць свой багаты вопыт маладым калегам і вучыцца самім. Амаль 72 % складаюць спецыялісты актыўнага працаздольнага ўзросту, якія маюць пэўны працоўны стаж і вопыт работы ў розных структурных падраздзяленнях бібліятэкі і складаюць яе кадравае ядро.

Як у кожнай арганізацыі, адбываюцца натуральныя працэсы руху кадраў: нехта звальняецца па прычыне дасягнення пенсійнага ўзросту, нехта мяняе сферу дзейнасці, але на змену ім прыходзяць новыя, у тым ліку маладыя спецыялісты. Гэта добра. Такім чынам, не адбываецца застою: амалоджваецца склад супрацоўнікаў, у калектыў уліваюцца людзі з новымі поглядамі, што стымулюе інавацыйныя змяненні.

— Ці закрануць гэтыя змяненні кнігу? Сёння модна: «разумны дом», «разумны горад». І кніга стане такой?

— Вельмі цікавыя сучасныя тэхналогіі «разумны дом», «разумны горад», якія існуюць дзеля таго, каб стварыць камфортныя ўмовы жыцця, каб у чалавека было больш вольнага часу для творчасці, вандровак, чытання, асабістага ўдасканалення. Лічу, што чытанне — гэта вельмі творчы, індывідуальны працэс пазнання. Яго нельга абмежаваць нейкімі алгарытмамі і націсканнем на кнопкі, што прадугледжвае паняцце «разумны дом». Інфармацыя можа быць у лічбавым фармаце, але яна павінна праходзіць праз вочы, мозг, душу чалавека.

Кніга — каштоўнасць, якая існуе ўжо пяць тысяч гадоў. Столькі ж існуюць і бібліятэкі. І сёння, і ў будучыні яны застаюцца як незыменная частка інтэлектуальнага і сацыяльнага развіцця чалавецтва. Застаюцца і функцыі бібліятэк як сховішчаў, даследчых, сацыякультурных і інтэлектуальных цэнтраў. Упэўнена, што заўсёды бібліятэкі будуць займаць цэнтральнае месца не толькі ў сферы культуры, але і ў паўсядзённым жыцці грамадства. Бо, як сказаў Дзімітрый Ліхачоў: «Пакуль жыве бібліятэка — жыве народ, памрэ яна — памруць нашы мінулае і будучыня». На жаль, кніга і чытанне ператвараюцца ў неагульную з'яву. Не ўсе маюць патрэбу наведваць тэатры, музеі, як і чытаць. Але гэта не сведчыць пра тое, што тэатры, музеі, бібліятэкі сыходзяць у мінулае.

На жаль, насельніцтва вобласці, і ў першую чаргу ў сельскай мясцовасці, працягвае змяншацца. Таму аптымізацыя сельскіх устаноў культуры — патрабаванне часу. Але бібліятэкары прыкладаюць максімум намаганняў, каб людзі працягвалі атрымліваць неабходнае бібліятэчнае абслугоўванне, у тым ліку ў аддаленых і маланаселеных пунктах. Там, дзе няма стацыянарных бібліятэк, працуюць пункты выдачы, вядзецца абслугоўванне ў дамах сацыяльных паслуг. У 18 раёнах і горадзе Бабруйску працуюць бібліёбусы. Важную ролю адыгрывае айчынная літаратура. Творчасць беларускіх аўтараў, з упэўненасцю можна сказаць, заўсёды была і застаецца запатрабавана чытачамі. Таму пры камплектаванні бібліятэк творы беларускіх пісьмennisкаў, сацыяльна значная літаратура заўсёды ў прыярытэце.

Падрыхтавала Наталля СВЯТЛОВА

Водар кветак Радзімы

Зборнік Вольгі Шпакевіч, які летась пабачыў свет у сталічным выдавецтве «Колорград», мае сімвалічную назву: «Святаяннік». Гэта залацістая кветачка, лекавая расліна, якая дапамагае ад 99 хвароб. Святаяннік, або зелле святога Яна, так называюць таму, што збіраюць расліну напярэдні свята Іаана. Час цвіцення супадае з летнім сонцастаяннем. Пра гэтую расліну шмат легенд: абяззбройвае ведзьмаў, не пускае ў жыллё нячыстую сілу. Ці не таму і назва ў зборніка адпаведная, бо залатое святло паэзіі лечыць душу чалавека і засцерагае ад усяго цёмнага, дрэннага і злога.

Вольга Шпакевіч нарадзілася і вырасла ў палескай вёсцы, пра якую ў адным з вершаў піша: «Кароцічы — вёска на свеце найлепшая: // Я ведаю гэта з дзяцінства». Аўтар выкарыстоўвае шматлікія параўнанні пры апісанні самага дарагога кутка, напрыклад: «Як чарадзея, дае настрой».

Назва першага раздзела кнігі «Водар Радзімы» невыпадковая, бо Радзіма і прырода знітаваны ў адзінае цэлае: тут і патрыятычная тэматыка, і пейзажная лірыка, і грамадзянская. Перад чытачом не толькі яскрава паўстаюць чужыя малюнкi прыроды, але і быццам адчуваецца водар: «З радзімай заручаны пах мацёмы», «пах хлеба», «мядовыя пахі», «водар церпкі — аж да ачмурэння» аксамітак, «вітае пахам кветак дворах», «хмеляць усякія краскі», вішні ды слівы «пах струменяць у сіную вьсь».

Вясковае выхаванне і загартушка паспрыялі фарміраванню характару і мастакоўскага густу, працавітасці, шчырасці, любові да зямлі, да сваёй краіны. Для паэтэсы радзіма — гэта і «хлебца зайчыкаў», які маці прыносіла з поля ці з лесу, і хлеб, які пякла яе бабуля ў печы. Гэта і рэкі — Гарынь і Сцвіга, азёры і завадзі, «лясы, непразлазна густыя», вясновая паводка, пярынка, што маці рыхтавала на пачаг, «пятроўкі-яблыкі», «акно ў горад, у далачынь», «старэй сад»... Акрамя эпітэтаў і метафар, аўтар багата выкарыстоўвае параўнанне:

*Пакуль бацькі яшчэ жывыя
І хата родная жыве,
Нібыта ў рай, лячу туды я,
І я — шчаслівы чалавек.*

Для таго, каб чытач уявіў прыгажосць краю, паэтэса падбірае самыя дакладныя эпітэты: восень у ім «агністая, барвова-залацістая», калі «шчодрыя ліставеі», «чарнічна-ажынавы лес», «крыштальнае возера».

Радзіма для аўтаркі — таксама і горад, дзе «адбор натуральны: слабейшы затрэцца». Гэта зразумела: яна жыве ў Мінску і выкладае родную мову, таму вершы пра мову напісаны з асаблівым цяплом і замілаваннем:

*Я мову, як скарб, берагу
Каштоўнейшы самы, адзіны.
Я жыць без яе не магу,
Як жыць не магу без Радзімы.*

Словам верыш, бо роднай мове Вольга Шпакевіч служыць усё жыццё. Мова ў вершах «не смяротная, чыстая, звонкая, [...] // непакорная, гордая, смелая», «гучыць як дуда, як цымбалы».

Радзіма — гэта і помнікі гісторыі, і культуры, як, напрыклад, Радзівілаўскі замак у Нясвіжы, і багатая мінуўшчына і традыцыі: Каляды (верш «Шчодры вечар»).

Паэтэсу хвалюе і будучыня роднай зямлі, прыроднае багацце якой знішчае сам чалавек: «Ці апомнімся мы калі-небудзь, // Ці прытушым нажывы агонь?»

Да разумення Бога паэтэса ішла шляхам свайго няпростага, драматычнага лёсу. Пра найвышэйшыя хрысціянскія каштоўнасці — цяпленне, любоў і павагу да бліжняга, барацьбу са сваімі недахопамі (грахамі), удасканалванне і ачышчэнне душы — аўтарка разважае ў раздзеле пад назвай «З Богам размаўляць».

У вершы «Крыж і крыжык» піша: «Таму крыж свой цяжкі і вялікі // Я з удзячнасцю Богу нясу». Самая лепшая форма размовы з Богам — гэта малітва. У вершы «Мая малітва» паэтэса моліцца за тых, каго любіць, «за бедных і нямоглых», «і за тых, каму цяжэй, чым мне».

*За сваіх крыўдзіцеляў — таксама
І за тых, хто ў іншы свет пайшоў,
Памалюся, хто яшчэ да храма
У жыцці дарогу не знайшоў.*

Філасофская тэматыка знайшла адлюстраванне ў раздзеле «Высяваю зярняты падзей». У ім роздум над сэнсам жыцця, над галоўнымі чалавечымі каштоўнасцямі, найперш аб пачуцці любові, якое лейтматывам прахо-

дзіць праз усю творчасць Вольгі Шпакевіч. Гэта імкненне пакінуць пасля сябе след на зямлі:

*І я бясследна не загіну:
Вось уваскрэсну ў капяжы
Ці птушай, кошачкай, раслінай,
А лепей — вершам буду жыць.*

У раздзеле «Наліліся спакусай ра-
неты» — інтымная лірыка. У вершы «Я — жанчына» распавядаецца пра сілу, мудрасць, самадастатковасць найпрыгажэйшай палавіны чалавечтства: «Зразумею ўсё: я — жанчына», і адчуе ўсё, і даруе ўсё, і адолее ўсё. Тут вы ўбачыце, як аўтар звяртаецца да каханага: «Поўны келіх суладнасці выпіць дазволь, // І кахаць, і ўдзячнай быць лёсу»; «Хачу бярозкай гнутаю // схіліцца да грудзей»; «Кахаеш ты, а я шчасліва // Хаваю радасць ад усіх»; «Толькі вось ці спаткацца запросім, // Здагадацца

ніяк не магу». І найвышэйшая ступень параўнання кахання — самаахвярнасць.

Нават калі няма ўзаемнасці, усё роўна жанчына знаходзіць у каханні радасць і шчасце: «Ты чужы — гэта помню я, помню, // Але ў марах і снах толькі мой»; «Я так доўга чакала сустрэчы, // Але ты аказаўся чужым».

*Нічога ад Вас не чакаю
(У кожнага сцэжка свая).
Напоўнена сэрца да краю —
І гэтым шчаслівая я.*

Паэтэса з гумарам ставіцца да непаразуменняў: «Без цукерак і водарных ружаў // Нават блізка не стой ля мяне!», «Наліліся спакусай ранеты, // Ды не буду цябе частаваць!», «Парайце, як Вас не кахаць»; «Збяры з ракі хоць колькі зорак, // Калі ўжо з неба не дастаў!»

Зборнік Вольгі Шпакевіч засведчыў, што яна таленавітая паэтэса, якая мае арыгінальны, творчы падыход да жыцця, адметную інтанацыю, свой голас, багатую, выразную мову, віртуозна валодае мастацкімі выяўленчымі сродкамі і мае багатую лексіку, станючую моцную энергетыку, умею здзіўляцца і перадаць гэта чытачу.

Разнастайная тэматыка зборніка, надзённасць, сувязь з фальклорам, арыгінальнае ўвасабленне мастацкіх ідэй, наватарства (многа афарызмаў, створаных самой паэтэсай) робяць чытанне гэтай кнігі адметнай вандроўкай у самае дарагое для аўтара.

Георгій МАРЧУК

Кармленне, трывожнасць і вечная прысутнасць

Дзіцячая літаратура, да якой мы звыклі, імкнецца стаць для маленькага чытача правадніком у свет, адкрыць яму новыя з'явы, растлумачыць, як працуе прастора, дзе ён будзе жыць. Нават калі гэта казка, значным элементам у ёй будзе спроба даць чытачу жыццёвы ўрок, нейкую простую маральную мудрасць.

Другая найважнейшая функцыя — захапляльная. Кніжкі для дзяцей у пэўны момант нясуць тую ж функцыю, што і мультфікі: адцягваюць увагу, пераключаюць дзіця з барацьбы з сусветам, адзінай зброяй для якой ёсць гучны плач і кіданне рэчаў, на нейкія цікавыя вобразы.

Кніга Марыі Мартысевич «Як пазбыцца Маматута» абсалютна не падпадае пад «дзіцячыя» крытэрыі. Сам жанр гэтых твораў абазначаны як «дзіцячыя вершы для дарослых». І дзіцячыя яны ў першую чаргу па крыніцы выказвання. Письменніца ўсталёўвае маленькі ўяўны гоў-про з функцыяй счытвання думак на лоб хлопчыка, які толькі нарадзіўся, і стэнаграфуе вынікі даследаванняў на старонкі кнігі. «Дзіцячасць» вершаў, канешне, праяўляецца яшчэ і ў стылі, мове і форме. І гэта мае своеасаблівы сімвалізм — думкам дзіцяці надаецца такая ж простая

паэтычная форма, якой дарослыя звычайна намагаюцца з ім размаўляць. Але варыяцыя гэтай формы ў Марыі Мартысевич максімальна набліжае мову да рэчаіснасці, уплятаючы туды англіцызмы, інтэрнэт-лексіку і адсылкі.

Вершы ў кнізе расстаўлены храналагічна, апісваюць як бы з пункту гледжання дзіцяці розныя аспекты яго жыцця, пачынаючы з працэсу нараджэння. Яны

захопліваюць малыя і вялікія падзеі: ад першай сустрэчы з катом да першай сустрэчы з незнаёмымі людзьмі на вуліцы, якія звяртаюць на цябе ўвагу, спрабуючы высветліць пол, узрост і іншыя падрабязнасці. Насамрэч гэтая гульнявая, вясёлая па настроі кніга вельмі важная. Яна канцэнтруе розныя трылогі і праблемы, звязаныя з мацярынствам: пачуццё гіперадаказнасці, клопат аб здароўі дзіцяці, рэакцыі на чужыя меркаванні, разыходжанні ў поглядах на выхаванне з бабулямі і дзядулямі. Марыя Мартысевич выказваецца смела, не пазбягае фізіялагічнасці, незаўважна паказваючы досвед маці, у якой парушаны межы ўласнага цела. Загалоўны верш «Маматут» таксама быццам бы смешны — пра тое, як мама ўвесь час сочыць за дзіцем, не даючы яму скакаць на ложку, наводзіць вершал навокал.

Галоўнае пытанне — для каго ўсё ж такі напісана кніга? Цяжка адказваць за аўтарку, але, здаецца, што менавіта для дарослых.

Уся кніга — прапанова дарослым паглядзець на сябе збоку. Прытым не толькі бацькам, але і бабулям-дзядулям, жанчынам на лаваццы каля пад'езду, якія лепш ведаюць, як выхоўваць дзяцей, людзям, якія задаюць недарэчныя пытанні паўсюль: на гульнявой пляцоўцы ў двары, у трамваі, у краме.

Гэта мацярынства ў сучасным свеце стала больш складанай, бо цяпер на маці ўскладаецца безліч чаканняў: трэба быць

ідэальнай, выбіраць толькі самае натуальнае, толькі грудное выкормліванне, інакш не сапраўднай маці, трэба атачаць малога высокім мастацтвам, зрабіць усё магчымае і немагчымае для развіцця, пры гэтым не высоўваючы носа з дому, бо раптам дзіця заплача ў грамадскім месцы і перашкодзіць людзям.

Размова пра ўсё гэтыя патрабаванні і трывожныя спробы ім адпавядаць важная. І выбраная для гэтага эксперыментальна-лёгкай форма прыцягвае больш увагі, хаця і прыхоўвае вастрыню пытанняў. Насамрэч, яскравых акцэнтаў на трывожных момантах мацярынства ў кнізе няма, яны абмяркоўваюцца раўназначна з незвычайнымі імёнамі дзяцей у пясоначай і хваробай на вятранку. Бо яны — такія ж натуральны элемент жыцця.

Існуе своеасаблівая ці то тэндэнцыя, ці то стэрэатып пра тое, што пісьменніцы, нарадзіўшы дзіця, абавязкова збіваюцца на дзіцячую літаратуру, быццам губляючы сваю папярэднюю ідэнтычнасць. Да Марыі Мартысевич гэта дакладна не адносіцца — дастаткова згадаць яе зорную «Сарматую» пару гадоў таму. Але і звяртанне да дзіцячай тэмы здаецца натуральным: пісьменніца захоўвае ў яе рэалізацыі і ўласціваю ёй смеласць, і акцэнт у творчасці. Вынікі эксперыменту — раўнапраўная размова пра важнае і няважнае, значнае і дробязнае, вялікіх з малымі.

Дар'я СМІРНОВА

Безумоўная любоў як абярэг

Кнігі маладой пісьменніцы Ганны Чыж-Літаш — адны з самых запатрабаваных у чытацкай аўдыторыі. Актуальныя праблемы, якія ўзнімае аўтарка, — пошукі сэнсу жыцця, сяброўства, любові, сябе — нікога не пакідаюць абыякавым, таму што кожны так ці інакш штодзённа мусіць іх вырашаць, адказваць на спрадвечныя пытанні ўласнымі ўчынкамі. Паказаныя праз простыя сюжэты і немудрагелістыя дыялогі, апісаныя ў сітуацыях, у якія можа трапіць кожны, — гэтыя праблемы спрыяюць раскрыццю ўнутранага свету сучаснікаў, праз што яны становяцца блізкімі і зразумелымі чытачам любога ўзросту.

Алену Сінічкіну, галоўную гераіню новага рамана Ганны Чыж-Літаш пад назвай «Шаснаццаць», ужо ведаюць. Пад вокладкай кнігі «Дары Бога», якая пабачыла свет у 2018 годзе, ёй было ўсяго 10 гадоў. За лета школьных канікул, прыехаўшы да бабулі ў вёску, яна здолела здзейсніць амаль немагчымае: дапамагла сябрам стаць бліжэй адно аднаму, паверыць у сябе, дый сама пачала ператварацца з бесклапотнага дзіцяці ў псіхалагічна сталую, а значыць, гатовую браць на сябе адказнасць асобу.

Перадгісторыя

П'янства, жорсткасць, інваліднасць (у тым ліку — душэўная) — тыя праблемы, з якімі сутыкаецца юная Алена, выхаваная ў добразычлівай сямейнай атмасферы цеплыні, спагады і ўзаемападтрымкі. Гэта свет, у якім жывуць многія яе аднагодкі-вяскоўцы. Дзяўчынка не была падрыхтавана да сустрэчы з ім, таму часта пачуваецца разгубленай: яе здольнасць разважаць і дзейнічаць быццам паралізуе сумесь абурэння, здзіўлення, непаразумення і страху. Многія сцэны выпісаны з фатаграфічнай дакладнасцю, напрыклад, як п'яны да страты самакантролю сын душыць старую маці, патрабуючы грошай на чарговую бутэльку, як дзед адной з дзяўчынак забівае трусаў, а бабуля іншай жыўцом закопвае ў зямлю толькі народжаных кацянят...

Апісваючы жыццё дзяцей, аўтарка ўзнімае зусім не дзіцячыя пытанні: узаемаадносіны з бацькамі, у чыіх сэрцах няма цёплых пачуццяў да сваіх нашчадкаў, а ў штодзённым жыцці — дабрыні і нармальнага сямейнага стаўлення, прыманне ці непрыманне чалавека з абмежаванымі фізічнымі магчымасцямі — інакшага, не такога, якіх большасць у тваім асяродку.

Якая яна, Алена?

Са з'яўленнем гэтай няўрымслівай дзяўчынкі жыццё вяскоўцаў пачало паціху мяняцца. Алена была першай з дзяцей, каго не пакінуў абыякавай лёс дзяўчынкі ў інвалідным вазку. Алена прасякнулася да яе спачатку спагадай, а пасля — цікавасцю і жаданнем пасябраваць...

Тэма, закранутая пісьменніцай, адна з няёмкіх, да якіх айчынным літаратарам звяртацца толькі пачынаюць. Яе наяўнасць патрабуе ад аўтара асаблівай асцярожнасці, далікатнасці, мастацкасці. Магчыма, таму пісьменніца, перш чым прадставіць чытачу Жэню, хворую дзяўчынку, робіць адпаведную «прэамбулу», падрыхтоўку. Падчас прагулкі Алена парвала абутак. Яна «...з тугой паглядзела на цудны шлёпанец, які назаўсёды застанеца інвалідам, і скіравалася ў бок дома.

Дзяўчынка села на ганак, паставіўшы босыя ногі на бетонныя прыступкі, і апусціла галаву на складзеныя рукі. Бялявыя валасы ўпалі на худзенькія плечы, якія раз-пораз паторгваліся ад слёз». Не будзем разважаць, наколькі да месца «ўводзіны ў тэму». Наша

задача — спыніцца на станоўчых якасцях характару Алены, якія бліскача граюць побач з Жэняй. Мы глядзім на свет вачыма галоўнай гераіні, а свет Жэні застаецца за бетоннай агароджай, амаль недаступны для пранікнення. Магчыма, гэтай задачы і не стаяла перад пісьменніцай, што пацвярджаецца знікненнем Жэні ў другім рамане — «Шаснаццаць» — менавіта столькі гадоў Алене падчас другой сустрэчы з ёю чытачоў.

Складанасці пераходнага ўзросту

З жыццярadasнай дзяўчынкі, неабыхавай да тых, хто побач, гатовай прыйсці на дапамогу, адстойваць справядлівасць, Алена ператвараецца ў падлетка — чулага, уражлівага, пра якіх гавораць: чалавек без скуры. Да праблем сталення ў яе дадаюцца і складанасці іншага характару: бацька атрымлівае новае прызначэнне па службе і сям'я пераязджае ў сталіцу. Алена, вырваная са звыклага асяродка, ізноў апынаецца сам-насам з чужым, жорсткім светам — менавіта такой апісана школа, куды трапляе дзяўчына.

Аўтар ставіць сваю гераіню перад выбарам: прыняць правілы гульні, якія ёй навязвае новы калектыў, і стаць часткай чалавечай зграі, для якой «воўчыя законы» — звыклая з'ява, дзе падпарадкоўваюцца негалосянаму важаку, альбо не прымаць тое, што не тоесна яе натуры і светаадчуванню, застаўшыся на

перыферыі падзей і жыцця? Надзвычай складаны выбар, які, пэўна, калісьці стаяў ці стаіць перад кожным... У абодвух варыянтах — свае і плюсы, і мінусы. Апошні, акрамя ўсяго, нясе пакуты непрымання: ты можаш стаць аб'ектам булінгу і робішся безабаронным перад нападамі сабе падобных...

Два полюсы свету

Іерархія новага класа падобная на пірамідку: унізе, як дыванок каля ўваходных дзвярэй, хлопец, якога называюць бамжом: у яго самы нізкі сацыяльны статус, бацькі — алкаголікі, разам з якімі ён збірае бутэльні і зазірае ў сметніцы ў пошуках таго, што яшчэ можа спатрэбіцца. Алег сядзіць адзін за партай і моўчкі выконвае любыя даручэнні. Ён — па-за законам, з ім ніхто нават не размаўляе пад страхам падзяліць яго долю адрывутага.

Асноўны масіў — «залатая сярэдзіна» — безаблічная маса, з якой на працягу ўсяго рамана «засвяцілася» толькі адна дзяўчына, папярэдзіўшы Алену аб тым, што яна «не такая», то-бок не свая ў зграі, куды трапіла.

Вянчаюць «збудаванне» тры «крутыя» лідаркі, дзяўчаты. Як зазвычай бывае, сваё месца пад сонцам яны занялі не таму, што самыя разумныя і паспяховыя альбо маюць у нечым незвычайныя здольнасці, а зусім іншымі заслугамі...

Адразу ж яны бяруць Алену пад сваю апеку, быццам прапануючы месца побач. Плата за гэта — стаць адной з іх...

І вось тут пісьменніца праводзіць сваю гераіню праз сумненні, страх і душэўныя пакуты. Каб не выклікаць на сябе агонь кпінаў, яна вымушана рабіць тое, чаго ад яе чакаюць: не адразу, але спаўняла прывычываецца да курэння і піва, мяняецца і мова, якой Алена размаўляе... У папярэднім рамане яна адкрыта, смела абараняе перад сяброўкамі Жэню (ніхто з ёй не хацеў гуляць, усе выяўлялі абыякавасць да яе праблем, былі і тыя, хто варожа і нават агрэсіўна ставіўся да яе «іншасці»). Усёй душой Алена спачувае Алегу, чалавеку з пячаткай адрывутасці, і ў новым рамане. Яна не разумее, чаму ён змірыўся з прызначаным яму месцам у «іерархіі» стасункаў. І нават наважваецца пагаварыць з ім, дапамагае з адзежай і прадуктамі. Але выступіць за яго перад зграяй не рашаецца. Такія вось «выдаткі» школьнага жыцця...

Апісваючы жыццё дзяцей, аўтарка ўзнімае зусім не дзіцячыя пытанні: узаемаадносіны з бацькамі, у чыіх сэрцах няма цёплых пачуццяў да сваіх нашчадкаў, а ў штодзённым жыцці — дабрыні і нармальнага сямейнага стаўлення, прыманне ці непрыманне чалавека з абмежаванымі фізічнымі магчымасцямі — інакшага, не такога, якіх большасць у тваім асяродку.

А хто ж там, наватерсе?

Страшэнны, вычварны след у жыцці кожнай з трох «зорак», якіх у класе ўважаюць за ўзор крутасці, пакінулі сямейныя абставіны, адносіны з бацькамі.

Таня, лідар сярод лідараў, бацькі не бачыла ўвогуле — у яе толькі маці, якая днямі працуе на заводзе, каб пракарміць і апрануць дачку. І ў маці занадта мяккі характар, каб неяк яе прыструніць. Маці толькі дае, дачка — толькі бярэ, не выяўляючы нават удзячнасці. Наадварот, ёй усё мала... Душа яе скалечаная і ачарсцвелая, не здольная на суперажыванне — толькі на пошукі ўласнай выгады і задавальненняў. Адметна тое, што ў яе душэўнай інваліднасці, як вынікае з расповеду, вінаватыя менавіта абставіны, у якіх дзяўчынка гадалася.

Іншая сітуацыя з Кацяй і Карынай. Калісьці ў іх былі нармальныя сем'і, згода паміж бацькамі, то-бок дзяўчаткі паспелі атрымаць хаця б частку той безумоўнай любові, у атмасферы якой павінны гадавацца малыя.

Надзвычай драматычным і супярэчлівым атрымаўся вобраз Каці. У яе жыцці ёсць чалавек, для якога дзяўчына гатова на ўсё — гэта маці. Калі той спатрэбілася нятаннае лячэнне, Каця шукае грошы на лекі — і знаходзіць. Тым спосабам, як Сонечка ў Дастаеўскага. Дзвюма рознымі карцінамі стаўлення дзяўчат да маці пісьменніца ілюструе два розныя вынікі: Каціна любоў выцягнула з хваробы спачатку маці, а потым і сям'ю. Маці, псіхалагічна аднавіўшыся пасля шматгадовага штодзённага траўміравання мужавымі п'янымі выхадкамі з рукапрыкладствам, знаходзіць у сабе сілы расставіцца з ім дзеля таго, каб нармальна жыць далей. Таня ж не любіла нікога, акрамя сябе. На маці глядзела з пагардай і нават агідай. У выніку тая памірае, а Таню забіраюць у дзіцячы дом...

Прысутнасць Алены ў калектыве, як і калісьці ў вёсцы, паціху ўсё ж змяніла атмасферу ў ім: Алег з цягам часу перастаў быць аб'ектам здзекаў, Карына перастала абвінавачваць маці ў тым, што сышоў з сям'і бацька, якога прывабіла маладая прыгажуня... Алена нічога наўмысна для гэтага не рабіла. Магчыма, пісьменніца хацела падкрэсліць: чалавек, які нясе ў сабе любоў, выпраменьвае яе, і яна пачынае ўплываць на тых, хто побач, змяняць, пераўтвараць прастору... Нягледзячы нават на тое, што і сам носьбіт любові можа адчуваць сябе не лепшым чынам, вырашаць свае няпростыя праблемы, як у выпадку з Аленай... Яна паспрабавала, прымерала на сябе вобраз разбітой, сваёй у кожнай кампаніі сучаснай дзяўчыны — ёй гэта не спадабалася. Яе выбар быў на карысць уласнага свету, хай не такога бязмежна непрадкальнага з аглушальным пачуццём усёдазволенасці і небяспекі. Але правільны выбар зрабіць дапамагла менавіта любоў. І ў аўтара атрымалася данесці гэта да чытача.

Марыя ЯРАШЭВІЧ

Змітрок МАРОЗАЎ

Памяці Таццяны Мішуговай

Таццяне

Я быў заўсёды закаханы,
Таму радок мой быў жывым.
І вобраз пушкінскай Таццяны
Адбіўся ў вобразе тваім.

Самаізаляцыя

На самаізаляцыі
Сядзіць на дачах нацыя:
Касьба, цяпліцы, грады...
Дзень пражылі — і рады!

З веку ў век будуюм храм для Веры,
І яго руйнуем з веку ў век,
Чалавек падобны стаў на звера...
Да сябе вярніся, чалавек!

Як трэба мне мала,
Як многа мне трэба:
Каб сэрца спявала
Пад музыку неба!

Сышлі ў найлепшы свет мае бацькі,
На могілках радня і землякі.
Я не вярну ім даўнія даўгі,
Мае даўгі — бясконцыя грахі.

Век

Век дваццаць першы:
Войны, бойкі, звады.
Не адшukaць у белым свеце праўды.
Руйнуе помнікі бязглуздае калецтва...
Бяспамяцтва — магіла чалавецтва.

Стары васковец

Сядзіць на прызбе згорблены стары.
Глядзіць на свет вачыма немаўляці,
Пражытае — усё яго багацце —
Па вёсцы носяць золкія вятры.

Дзяцінства спявае.
Маладосць гуляе,
Разважае сталасць.
Адпявае старасць.

Спадкаемцам

Дзелім шкуру жывого мядзведзя,
На маёмасць сцвярджаем правы?..
Не турбуйцеся, унукі і дзеці,
Бо мядзведзь ваш і мёртвы — жывы!

Час раскідваць камяні,
Час збіраць каменне...
З Бібліі

Жыццё — кароткае імгненне,
Дзе кроплі праўды не відаць...
Настане час збіраць каменне,
Ды будзе некаму збіраць.

Вераснёўская элегія

Мінорныя гукі ў нябёсах я чую,
У вырай плывуць жураўлі,
Мой спеўны анёлак на маці сумуе,
Якая спачыла ў зямлі.
Яна не падымецца, не запытае:
«Ну як табе там, сыне мой?..»
Матуліну песню бяроза люляе
Ў калысцы лісіця залатой.

Старасць славалюбцы

Як быў маладым, ты крычаў:
«Я прарок!»

Цяпер жа забыты, пракляты...
Ад славы да ганьбы — адзін толькі крок.
Ты славай былою распяты.

Багата зла пад маскамі людзей
Я напаткаў за век свой немалы.
Ці не таму ж хінуся да дзяцей?..
Сляза дзіця не ведае маны.

У памяці ёсць сэрца і душа,
Інакш на свеце не было б нічога:
Жывых і мёртвых, і мяне самога...
У памяці ёсць сэрца і душа.

Астатнія вёрсты жыццёвай дарогі,
Апошняя квадра жыцця...
Час — крытык разважлівы,
мудры і строгі:
Падыме мой верш з небыцця.

Ёсць позіркі вачэй каханых,
Такіх адданных і падманных...
Душа чамусьці ледзь не плача
Ад погляду вачэй сабачых.

Паэзія — гэта самазабойства
Фрыдрых Хрысціян Гебель

Не трэба нейкага геройства,
Каб свет адным радком здзівіць.
Паэзія — самазабойства?
Ды я хачу крыху пажыць.

Са мною продкі размаўляюць,
Душу хвалюе запавет:
«Пакуль у сэрцах дрэмле памяць,
З людзьмі не будзе ладзіць свет».

Рукі Венеры Мілоскай

Якія ты стрывала мукі
За ўсіх пакутніц на Зямлі...
Не падлічыць усіх «бязрукіх»,
Якіх твае слабыя рукі

Да зорак з долу паднялі!
Яны ж люлялі, мілавалі...
За што? І ў чым тых рук віна?..
Стаіш адна ў музейнай зале.
Які ўжо век. Заўжды адна.

У вянок Аляксею Пысіну

Трыціх
Яшчэ не скончана дарога...
Аляксей Пысін

Жыцця не скончана дарога,
Хоць і марудней кожны крок...
Дык не судзі, наступнік, строга
Мной не завершаны радок.
Век чалавечы хуткацечны,
Паўнюткі радасці і слёз...
Не дапісаў?..
Дапіша вечнасць
Пярынкай з воблачных нябёс.

Вечар

Шлях мой выбоісты
Цернямі ўсланы.
(Колер крывавы ў праўдзівага слова...)
Сам я гаіў свае горкія раны,
Падаў і шлях пачынаў свой нанова.

Я не маліў паратунку ў знямозе
Для скатаванага бедамі цела.
Поўня мне ноччу свяціла ў дарозе,
Сонца ўдзень сэрца азяблае грэла.

Шлях мой — адвечная доля Паэта,
Падараваная праведным Богам...
Вечар. Магчыма, адкрые ён свету
Сэнс майго Млечнага Шляху зямнога.

Гады — зямнога часу крокі —
Звяраю з крокамі сваімі,
З маімі продкамі...
І з тымі,
Хто блізкі мне, але далёкі.
Свой шлях астатні да прыпынку
Жадаю сціпла я прайсці,
Бо за пражытую хвілінку
Нясу адказнасць на жыцці.

Мікіта ЯБЛАКАЎ

Сапраўдны паэт

Цікава сустрэцца, напрыклад, з Рэмбо.
Паслухаць, як вершы Букоўскі чытае.
Альбо пазнаёміцца з Эдгарам По,
Які алкаголь набывае ў краме.
Цікава пачуць, як крычыць гучна Сыс
З бутэлькай віна. Быў цяжкім

чалавекам.

У іх столькі вершаў, і, гледзячы спіс,
Таксама хачу называцца паэтам.

«Пиши з асалодай сярод цішыні», —
Адкажа Рэмбо, калі з’явіцца побач.
Букоўскі і По быццам бы камяні,
Якія маўчаць, адчуваючы роспач.
Сыс зноў нецвярозы глядзеў бы ў акно,
З бутэлькай віна. Быў цяжкім

чалавекам.

«Скажы, калі ласка... Скажы мне,
нашто
Табе станавіцца сапраўдным паэтам?»

Смерць інквізітара

Сярод брудных вуліц Іспаніі,
Пад прыгожым блакітам неба
Інквізітар быў цэнтрам увагі.
Ён з’яўляўся гаспадаром пекла.

У чырвоным, як кроў, адзенні,
За плячыма валок цяжкі мех.
Ён хаваўся ад кожнага ценю.
Інквізітар цягнуў цяжкі грэх.

На дне меха ляжалі галовы.
Аліг’еры, Ян Гус, Жанна д’Арк,
Яны гучна крычалі, іх словы
Былі моцнымі, быццам удар.
Інквізітар звяртаўся да Бога,
Ён маліўся, прасіў цішыні.
«Святы Божа, пачуй маё слова!
Уладар усёй нашай зямлі!»

Аліг’еры пачаў усміхацца,
Жанна д’Арк і Ян Гус — рагатаць.
«Інквізітар, не трэба старацца,
Засталося нядоўга чакаць.
І малітвы табе не патрэбны,
Бо не чуе цябе Святы Бог.
Інквізітар з цябе дарэмны,
Ты нічога зрабіць не змож».

Фота Кастуся Дробава.

Класікі гуляюць у класікі
Не ведаючы самоты ці турбот
Яны скачуць пад небам шэрым
Ствараюць вершы пад рытм ног
Класікі гуляюць у класікі
Робячы таленавіты скок

Пакуль я вывучаю іх творы
Пад вокнамі маёй кватэры
Класікі малююць класікі
Блукаючы на асфальце шэрым
Ведаючы магчымасці мовы
Ствараюць вершы пад рытм ног
Класікі гуляюць з класікамі
Робячы класічны скок

Зараз я ва ўніверсітэце
Слухаю як бубніць лектар
А класікі гуляюць у класікі
Ствараючы творчы спектр
Яны скачуць па ўсёй планеце
Блукаюць на асфальце шэрым
Класікі сталі класікамі
Пад вокнамі маёй кватэры

Разбураны Карфаген

Гісторыя свету — гэта тканіна,
Рэшткі стагоддзяў, кавалкі
змаганняў.

Царыца Дыдона з горада Тыра
Стварыла грамадства
З антычных паданняў
Пад сонцам, што плавіць пясок залаты,
Пад небам самотным, занадта
прыгожым.
У Слуцку не ткалі яшчэ паясы,
Замест васількоў вышываючы ружы.

Аратары Рыма з агульнай прамовай
Дайшлі па разбураных сценах да неба
І кожны іх выступ быў перад народам.
Іх кожнае слова — як соль Карфагена,
Якая схавала разбураны горад,
Пад коўдрай пяску на змярцвелай
зямлі
Праз сотні гадоў, з адзінотай і горам,
У Слуцку пачнуць вышываць паясы.

Алесь БЫЧКОЎСКІ

Гаспадар

На ўскрайчыку вёскі, куды мы нарэшце выбраліся з ледзь пралазнага хмызняку, праблукнуўшы з сябрам амаль паўдня ў лесе, стаяла хата з драўлянымі пеўнікамі над фасадам. Двор з віду бедны, аднак спраўна вымецены. З абвіслай старой агароджай, да якой даўно не крапіліся гаспадарскай рукою. Побач калодзеж, студня з расхляпленым векам. Пейзаж як мае быць.

Звечарэла, у вокнах з'явілася святло. І мы вырашылі папрасіць тут прытулку на ноч. Падняўшыся на ганак, я пратупаў праз паўзмрок расчыненых сенцаў і паляпаў у абабітыя дэрмацінам драўляныя дзверы, на выгляд яшчэ дыхтоўныя. Цішыня ў адказ. Следам наблізіўся сябар. Паляпалі ўдвух. Пачакалі трохі, прыслухоўваючыся да зыкаў. Тхала вараанай бульбай і старадаўняй цвіллю драўлянага будана.

Нарэшце па-за дзвярыма пачуліся крокі, ляснула засоўка, і праз прарэху паказаўся твар старой бабулі, крыху спалоханы, крыху зацікаўлены.

— Не чакала гасцей, хто вы, людцы? — прарыпела гаспадыня.

Я ўздыхнуў і надаў твару жалобны выгляд.

— Грыбнікі. Праблукалі ў лесе больш за пяць гадзін навывілет, пакуль на вас не трапілі. Нават не ведаем, дзе мы.

— Го... — Бабка з паразуменнем паспагадала, паспачувала. — Грыбоў шмат набралі?

Я паказаў лясёнку, у якой у газетным кульку былі сабраны адно лісцік, а сябар выставіў наперад раскрыты заплечнік, ледзь не цалкам напоўнены рознымі грыбамі.

— Ого, — уразілася бабуля і зазначыла: — У нашых лясках заблуканых не праблема.

— Гаспадыня, нам бы пераначаваць, бо цяжэй, да горада відавочна далёка. І мабільнікі разраділіся.

(То было амаль праўдай, мой смарт не працаваў, а сяброўскі застаўся ў машыне, напярмак да якой мы так недарэчна згубілі.)

Я прапанаваў у якасці падзякі ўсе сабраныя за дзень грыбы. Ну, а куды іх, за ноч сапсуюцца ў ванзэлках.

— Пачакайце троху, у гаспадара спытаю, ці можна.

Хвілін праз колькі ізноў ляснула засоўка.

— Гаспадар мой не супраць. Калі добрыя людзі, не зладзеі, то калі ласка ў хату. Усё ж не на вуліцы. Ночы то ўжо даўжэйшымі робяцца, халаднейшымі. Глядзі, мо і задажджыць. А я і вячэраць якраз наварыла.

Мы ступілі ўнутр.

Звалі бабулю Ганна Сцяпанаўна. Гаспадыня кабета. На сталае хутка апынуліся галерка з мочанымі гуркамі, нарэзанае духмянае сала і поўны чыгун гарачай бульбы. То можна жыць. Мы з задавальненнем скінулі на падлогу ў кут торбы са здыбткамі, уселіся па запрашэнні, з асалодай выцягнулі ногі пад сталом, пачакалі, пакуль да вячэры далучыцца і гаспадыня, і пасля дружна аддалі належае няхітрым, але прыемным пачастунам, разбаўляючы паветра змястоўнай гутаркай. Ганна Сцяпанаўна была відавочна ўзрадаваная, бо госці завітвалі нячаста.

— Я з гаспадаром сваім жыву, хлопчыкі. Ён нікуды не ходзіць ужо даўно. Слоўкам перамоўлюся з ім і добра, на душы святлей. Мой гаспадар выдатны

чалавек. Збольшага ўсё маўчыць. Толькі я гавару і гавару з ім, а ён уважліва слухае, спагадае, як мне адной з гаспадаркай спраўляцца, сам то не ходзіць даўно. Вось толькі мяне слухае. Бывае, і навіну якую з вёскі прынясу ды яму распавяду. Тады абодва цешымся. Я то адно, то другое, а ён усё слухае ўважліва і слухае, згаджаецца з усім. От жа, добры ў мяне гаспадар. За столькі гадоў слова брыдкага не прамовіў. Ніколі не зняважыў, супраць не выказаўся. Залаты ў мяне чалавек. Зараз пакажу.

Гаспадыня адышла ў другі пакой, хутка вярнулася з фотаальбомам, поўным чорна-белых адбіткаў. Было заўважна, што бабулі ў смак адвесці душу за размовай. Гаспадар не гаманкі, відаць. Вячэра нам спадабалася, і мы, удзячныя за дах над галавой і пачастунак, усё ўважліва разглядалі і слухалі. Ганна Сцяпанаўна ж паказвала і расказвала, перакладаючы зжоўклых фотакарткі з рэдкімі выцвілымі надпісамі на адваротах.

— Вось тут мой гаспадар малы зусім, бацька з вайны афіцэрам вярнуўся з медалямі, і той на ручках у таты, а вось мая картка, тут я ў школу хадзіла, зямля нашая ўрадлівая тады была, вёска квітнела, аднаўлялася. Вось мой мужычок у войска падаўся, служыў аж на Далёкім Усходзе, на той момант мы пазнаёміліся ўжо, я была з Замасточча, а ён з Васова. Дамовіліся, што я буду чакаць вяртання, ну, і дачакалася, пакуль ён з арміі вярнецца. Вохці мне, а якія ж ён мне лісты слаў, сачыняў жа вершы, ды то і не вершы — песні сапраўдныя. І на гармоніку граў, і на гітары, ды так складна, от жа добранька тады было, ён вярнуўся з арміі, пажаніліся, распісаліся ў сельсавеце, збудавалі гэтую хату, сталі жыць-пачынаць, добра нажываць, а вось дзеткі нашыя Фёдар і Маша, праўда, няма іх даўно, горачка здарылася з усімі. Хведзька той стаў геалагаразведчыкам, ды сарваўся са страміны ў бурлівую раку недзе за Уралам, а Машку рак, халера, з'еў, анкалогія. Мы гаравалі з маім гаспадаром, доўга гаравалі-бедавалі, а ён пасля і нямоглым зрабіўся, хадзіць перастаў, спрацаваў ногі. Нешта там яму адняло-адказала ў хадавой частцы. Доктар ледзь не цвікамі скалачваў, калі гаспадар незнарок пад камбайн трапіў на мехдвары. Такое васьм жыццё, дзетачкі. Добра, што вас нанесла. Хоць іншых людцоў пабачыць. У нашай вёсцы то адно старыя засталіся. Усіх ведаеш, усе пра ўсё ўжо чулі, эх...

Пасля працяглага маналогу без доўгіх знакаў прыпынку бабуля закрыла фотальбом і адклала ўбок.

— Ну, а цяперака раскажыце пра сябе, хто вы, адкуль, якія людзі?

Мы з сябрам, зразумела, знаходзіліся пад уражаннем ад тых пачуццяў, якія выпраменьваў расповед гаспадыні. Я прызнаўся, кім працую, не тоячыся. Адшчырай гасціннай бабці таямніц ніякіх. Маўляў, карэспандэнт раёнкі, а мой сябрук уяўляе сабою раённае радыё. Ганна Сцяпанаўна ўсхапілася.

— Вохці мне, дык гэта я вас штораціць чую а пятай гадзіне?

Сябар пацвердзіў.

— Вось жа мне прыгода — такія людзі з горада прыехалі. Чуеш, Міколка, га? У нас у гасцях карэспандэнты! — Бабка павярнула галаву ў бок другога пакоя.

Маўчанне ў адказ. Нават шэлаху не чуто.

— Ганна Сцяпанаўна, а даўно ўжо ваш гаспадар не ходзіць?

— Сямнаццаць гадоў, дзетачкі.

Гаспадыня краем хусцінкі прамакнула вочы. Мы збянтэжана патупіліся. Было нават няёмка далей пра нешта распытвацца. Варта ўжо і спаць класіся. Сябар выцягнуў пачак цыгарэт з кішэні. Пакруціў і паклаў назад.

— Міколка то Мікалай Лаўрэнцьевіч. Так гаспадара майго завуць, — патлу-

мачыла кабета. — Слухайце, хлопчыкі, а напішыце пра яго ў газеце, га?

Мы падумалі, моўчкі паразважалі. Невыразна паціснулі плячыма, надаўшы сабе задумнены выгляд. Сябар зірнуў у акно, за якім ужо было нічога не відаць. Недзе сабака завуць, заскуголіў.

— Мой жа Міколка такі руплівец быў, ды дбайны працаўнік, граматы атрымліваў, у перадавіках заўжды!

Праз пэўны час я зразумеў, што гаспадыня не ўтаймуецца з прапановай.

— Для пачатку хоць пазнаёміцца варта з Мікалаем Лаўрэнцьевічам.

— Дык калі ласка, — узрушана моўла гаспадыня. — Міколка будзе толькі рады.

Нічога не паробіш. Мы з сябрам пераглянуліся і вылезлі з-за стала.

— Хадзіце васьм сюды, хлопчыкі, я вам і святло запалю, каб не ў прыцемках знаёміцца. Сямнаццаць год ужо, вохці мне.

Не ведаю, што я чакаў убачыць. Нямогла інаваліда ў брудным споднім у спархнелым ложку? Ці лагоднага дзядулю, дагледжанага, з доўгай сівою барадой да каленёў? Як павінен выглядаць чалавек, які з-за хваробы столькі часу не пакідаў пакою?

Мы з сябрам маральна падрыхтаваліся сутыкнуцца з чым заўгодна. Аднак наступнага павароту падзей не чакалі.

Пакой старой драўлянай хаты аказаўся пусты, нібыта прылаўкі крам у гарбачоўскую эпоху. Мы агаломшана павярнуліся да бабулі ў чаканні тлумачэнняў.

— Дык вунь мой гаспадар. Мой маўчун Міколка.

І старая тыцнула пальцам на сцяну.

На сцяне вісеў партрэт. Проста чорна-белы партрэт сталага чалавека, з адбіткам стомы на маршчыністым твары, вусны якога ледзь крапула затоена ўсмешка, з яснымі добрымі вачыма. Партрэт чалавека, які апошнія сямнаццаць гадоў толькі слухаў-слухаў-слухаў...

Раўнівец

Валодзька браў бутэльку джын-тоніка, бінокль і лез на дах пяціпавярховіка, цікаваў за жонкай. Дома казаў: «Я на начное дзьжурства», а сам за пляшку — і на дах. Улетку цёпла, калі вятрыска дзьмухне, затрэпле — саграецца тонікам, сербане з рыльца атрутнага пойла, сумесь спірту, газаванай вады і хініну, і ўзіраецца праз бінокль у вокны — чым дом жыве, а першачаргова — як Надзейка пачуваецца ўначы без мужа. Цікава, падазрэнні меліся, быццам лепшая палова прымае палюбоўнічкаў, пакуль ён на дзьжурстве.

А Надзейка з малымі завіхаецца. Дзеткі што тараканы сноўдаюць: аднаго ўладкуеш — другі не дае рады. Утаймуеш — першы з ложка саскочыць ды разам з трэцім у даганялкі бегаюць па кватэры, тупаюцца на радасць суседзям знізу. Трое дзяцей у Валодзькі. Жонка са скуры вон лезе: навары-пасцірай-падаты-пакладзі. А Валодзька з біноклем цешыцца, якая спраўная ў яго жонка, сапраўдная гаспадыня, пекная, ні ў кога такой няма — годны занятак для шматдзетнага таты. Ноч сядзіць і не дае рады пад раніцу, ужо і дамоў бы рушыў, але трэба трымацца, сказаў жа — на дзьжурстве, выседзі да васьмі. І холадна пад канец, і голадна.

Раўнівы Валодзька дашчэнт, хоць плач. Жонку да кожнага слупа раўнуе, аж сам пакутуе. А шчэ як вып'е добра, кульне чарак з дзесяць — тады гаманкі баўтун, знаходка для шпіёна.

— Ведаеш, — распавядаў Валодзька аднойчы і ікаў, абдаваў перагарным смуродам, — наш дом цікава жыве!

І выкладаў як на духу. Праўда, толькі адзін раз ён спавадаўся, моцна на падпітку быў.

— Ты малайчына, мужык — во! — дыхаў ацэтальдэгіднай парай Валодзька і выстаўляў угору палец. — Я ж усіх

высачыў з даху. Гляджу ў тваё акно, а ты там са сваёй бабай, ажно з ложка зляцелі, во далі пылу!

Я збянтэжана пагадзіўся. Так, маўляў было. Добра памятаў той вечар. Мы знялі з карніза старыя фіранкі, а новыя павесіць не паспелі, дый на ноч было ляготна. Падумалі яшчэ, а хто нас на трэцім паверсе ўбачыць? Пасля спінай адчуваў: нехта глядзіць! Аднак...

— Далей: болей, — не сунімаецца Валодзька. — На пятым паверсе запальваецца святло, я ў бінокль цікую: з-пад коўдры вывальваецца мужык, праз хвіліну — другі мужык. — Ён робіць паўзу і некаж расчаравана дадае: — Праўда, апранутыя.

— Валодзька, цябе не білі яшчэ? — цікаўлюся. Суразмоўца пакрысе дае заднюю хаду. П'яны, але разумее нядобрае.

— Выбачай, я ж незнарок, — Валодзька кісне, ніякае. — За сваёй сачу. Душой чую, здраджвае мне, а даказаць не магу.

— Ідзі спаць, — параіў я, і Валодзька паслухаўся.

Валодзька ў сорок пяць гадоў змяніў лад жыцця. Уладкаваўся вартульніком. Завёў сабаку — нямецкага аўчара. Надзейка ж круцілася, завіхалася, трох дзетак уздымала, пайла-карміла-сеяла-веяла, дзецям-мужу нагатоў-прыбяр-пасцірай-падай-прынясі. А муж што? Муж на тое і муж, каб прыносіць грошы і сачыць за парадкам.

Раўнівы Валодзька на дах болей не лазіў. Сабраў грошай і замовіў ДНК-аналіз. Неспазнаныя шляхі Боскія! Аналіз выявіў: з трох дзетак Валодзьчын толькі адзін. Плюнуў Валодзька, з'ехаў ад абранніцы на кватэру. Пакутаваў бядак, марнаваў сябе добрую палову года. А пасля купіў ахапак кветак, з'явіўся да Надзейкі і вымольваў прабачэння. Больш ні-ні, ніякіх аналізаў, ніякіх падазрэнняў, ніякіх цікаванняў у бінокль. Як ні круці, а жонка ўсё ж першая і адзіная. Кахаў Валодзька не на жарт, а сапраўднае каханне — гэта калі здолееш дараваць.

Нішто не бывае дарэмным

Іду на работу, паволі рухаюся. Шлях пралягае ўзбоч дзіцячага садка. Па той бок металічнай агароджы гуляюць маленькія дзеткі. Дзве-тры дзяўчынкі ў мой бок:

— Здрастуйця.

— Здаровыя былі, дзетачкі.

— А как вас зовут? — пасміхаецца самае цікаўнае дзіця, дзяўчынка.

— Саша...

— Саша?

— Дзядзька Саша, — удакладняю я, не спыняючыся.

— Дзядзька Саша, я цябе люблю, — нечакана чую ўслед, і следам тое самае паўтараюць іншыя галасы.

Тут мне варта спыніцца і падзякваць, маўляў, дзякую, дзетачкі, вялікія расціце. Аднак раптам засаромеўся, збянтэжыўся і прыспышыў хаду.

Праўда, на душы пасвятлела, бо праз людзей часам прамаўляе Бог, тым больш праз дзетак...

За некалькі гадзін да гэтых падзей я папоўніў баланс тэлефона маёй сяброўкі, якая надоечы наракала, што хутка адключыць інтэрнэт, і грошай пакуль няма. Зрабіў тое начакана нават для сябе, без папярэджанняў. Сяброўка кружляла па Мінску, там-сям даішнікі перакрывілі шлях, і яна не давала рады, куды і як вывернуць аўто, каб паспець на важную дзелавую сустрэчу.

— Раптам знячэўку з'яўляецца інтэрнэт і ўключаецца навігатар, які паказвае, у якім напрамку рушыць, у той момант, калі я на мяжы адчаю! — расказвае пасля ўдзячная сяброўка.

Жанчына прыбыла на сустрэчу своечасова, а дзеткі апасля казалі, што мяне любяць. Метафізіка!

«Свет у табе, вакол цябе нічога»

Беларускае прачытанне творчасці Амара Хаяма толькі пачынаецца, нягледзячы на зробленае ўжо і нашымі перакладчыкамі, і нашымі выдаўцамі. Так, легендарныя рубай пераствараў па-беларуску Уладзімір Клішэвіч. Выйшлі ў розныя гады два кніжныя выданні з перакладамі народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна.

І вось на гэтым тыдні ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа — урачысты вечар у гонар вялікага паэта, вучонага, астранома, матэматыка. Ініцыятар творчага і дыпламатычнага праекта «Цырымонія памяці Хакіма Амара Хаяма Нейшабуры» (такую назву носіць вечарына) — Пасольства Ісламскай Рэспублікі Іран у Беларусі. Несумненна, гэта стане выразным штуршком для пашырэння прасторы, сапраўдных уяўленняў пра Хаяма. Што важна — не толькі пра паэта, але і пра вучонага, асветніка, чалавека, якія ўплываў на розныя творчыя, навуковыя навацыі, фарміраваў мысленне цэлага пакалення творчых людзей. Важна, зразумела, каб з’явіліся новыя пераклады на беларускую мову. Але важна і пранікненне ў творчыя здабыткі Хаяма з боку беларускіх філосафаў, літаратуразнаўцаў. Усход займае шырокія абсягі. Усходнія народы, азіяцкі свет развіваецца ў супольнасці з іншымі краінамі і народамі. І ў такім разе гістарычныя, тым больш мастацкія здабыткі ранейшых стагоддзяў вартыя прачытання ў сённяшнім часе.

Да пераўвасаблення вершаў усходняга класіка спрычыніўся вядомы беларускі паэт Віктар Шніп. Спадзяёмся, што будучы ў найбліжэйшыя часіны зроблены і наступныя перакладчыцкія крокі. Краса, мудрасць паэзіі Амара Хаяма таго вартыя.

Мікола БЕРЛЕЖ

Амар ХАЯМ

Усім, хто аднойчы Тут быў у жыцці,
Адсюль давялося ў нябыт адысці,
Бо ў царстве зямным немагчыма век
жыць,
За намі наступным свой шлях Тут
прайсці.

Гэй, працай недаствораны нябога,
Ты з ветру сам, такая ж і трывога.
І сэнс твайго жыцця — шлях да нябыту,
Свет у табе, вакол цябе нічога.

Не ведаў горкага віна арык,
Пакуль з віном тут жыць я не прывык,

На хлеб бяды не сьтаў соль адчаю
І з сэрца са свайго не грыз шапшылык.

Каля ганчарні ўчора я ішоў.
Там ганчары ганчарылі ізноў.
Сам бачыў, ім не бачыць, бо спяпыя...
Яны рукамі мялі прах дзядоў.

Цюльпаны і трава прыгожаць ранне
І ведаюць, што хутка іх не стане.
Мы ж будзем піць віно і кветкі рваць,
Пакуль жывём і бачым красаванне.

Напоўніцца ружа мядовым світаннем,
І ёй салавей зноўку песні пець стане.
Дык сядзем ля ружаў, бо ружы й праз век
Наш сад упрыгожаць, а нас тут не стане.

Віном і ружамі з табаю кубак поўню.
Святло тваё ўначы цяпер святлей за
поўню.
Я піў і н’ю і буду піць з табой віно,
Пакуль жыву, пакуль віно яшчэ я помню.

Пакуль яшчэ спрыяюць нам гады,
Віна мы сёння вып’ем без бяды,
Бо стацца можа так, што той,
хто ічодры,
Не дасць нам потым і глытка вады.

Я захварэў, я змучаны да дна,
І без віна мне смерць мая відна,
І, праўда, чым я толькі ні лячыўся,
Усё атрута мне, апроч віна.

Яны, што ў прорву мудрасці зірнулі,
Святлом для многіх сталі ў вечным
гуле,
Але не выйшлі з нашае начы,
Панаказалі радасцяў, заснулі.

Яны, прыдбаўшы мудрасці каралі,
Усё, што Бог казаў, яны
казалі.
Для ўсіх знаёма ісціна адна:
Адзін балбоча, іншы бачыць далі.

Па ўзгорках і лагчынах пахадзіў
нямала,
Але з майго хаджэння лепш людзям
не стала.
Быў дождж і снег, і дождж і снег зноў
будуць,
І ўсё ж хоць зрэдку ды жыццё мяне
здзіўляла.

Таму, хто спазнаў гэты свет неспазнаны
за край,
Аднолькава ўсё назаўсёды — і некла,
і рай.
І раз тут нявечныя вечныя зло
і дабро,
Дык лекамі быць ці атрутаю — сам
выбірай.

Пераклаў Віктар ШНІП

Скарына ў перакладзе на кумыкскую мову

Узборніку «Францыск Скарына на мовах народаў свету» (гартаю другое і трэцяе выданні; адно пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда», а другое — трэцяе па ліку — на Паліграфічным камбінаце імя Якуба Коласа) сярод іншых перакладаў урыўка з прадмовы Францыска Скарыны да кнігі «Юдзіф» ёсць і кумыкскае пераўвасабленне радкоў беларускага першадрукара.

Кумыкі — старажытны этнас, які здаўна жыве ў Расіі, на Паўночным Каўказе. Паходжаннем гэты цюркскі народ з хазараў. Па перапісе 2010 года кумыкаў у Расіі — 503 060 чалавек. Найболей — 431 736 — у Дагестане, больш як 130 тысяч з іх — у сталіцы Махачкале. А яшчэ кумыкі жывуць у Паўночнай Асеціі, Чачні, у Ханты-Мансійскай і Ямала-Ненецкай аўтаномных акругах, Стаўрапольскім краі. Жывуць і ў іншых постсавецкіх краінах. Болей як тысяча чалавек — ва Узбекістане. Ёсць ва Украіне, Казахстане, нават у Латвіі. Па перапісе 2009 года вядома, што 360 кумыкаў пражывае ў Беларусі.

Пісьмовыя традыцыі кумыкаў закладзены ў XIX стагоддзі. Гэтаму паспрыялі такія асобы, як народны паэт Йырчы Казак і выкладчык Усходняга факультэта Санкт-Пецярбургскага імператарскага ўніверсітэта, кадзій Каўказскага эскадрона канвой імператара Магамед-Афендзі Асманай. Хаця адным з пачынальнікаў кумыкскай паэзіі лічыцца лірык XV стагоддзя Уму Камал, які пісаў творы на цюркі — агульнаўжывальнай мове таго часу, але з захаваннем старакумыкскай лексікі і старакумыкскіх формаў. У 1883 годзе Санкт-Пецярбургскім імператарскім ўніверсітэтам быў выдадзены зборнік «Нагайскія і кумыкскія тэксты» — яго сабраў Магамед-Афендзі Асманай. Найбольшую вядомасць з кагорты кумыкскіх літаратараў маюць Аткай Аджама-

Калаж Настасіі Ігнацэвай.

таў (1910—1998), Манай Алібекаў (1860—1920), Нухай Батырмурзаеў (1865—1919), Юсуп Герзеў (1903—1941), Амір Курбанаў (1909 — 1966), Алім Салаватаў (1901—1942), Анвар Гамідаў (1924—2000)...

Праўда, пра развіццё беларуска-кумыкскіх літаратурных стасункаў (як, прыкладам, пра павязі балкарскай ці, напрыклад, калмыкскай і беларускай літаратур) гаварыць не даводзіцца. Пераклады беларускай паэзіі на кумыкскую мову літаральна лічаныя. У 1952 і 1982 гг. у кумыкскім перыядычным друку з’явіліся публікацыі перакладаў паэтычных твораў Аркадзя Куляшова. У 1982 годзе ў кумыкскай рэспубліканскай газеце былі надрукаваны тры вершы народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. У тым ліку — і легендарны верш «А хто там ідзе?».

Што да скарынаўскай прадмовы да кнігі «Юдзіф», то яе на кумыкскую мову пераўвасобіла спадарыня Шэйт-Ханум Алішава. І здзейснілася гэтае знаёмства ўкладальнікаў, збіральнікаў кнігі «Францыск Скарына на

мовах народаў свету» праз дагестанскага мастака, публіцыста, кнігавыдаўца, арганізатара кніжнай выстаўкі ў Махачкале Марата Гаджыева.

Крыху з біяграфіі кумыкскай паэтэсы і перакладчыцы. Нарадзілася 10 лютага 1949 года ў вёсцы Бамат-юрт (Рэспубліка Дагестан, Расійская Федэрацыя). Закончыла Буйнакскае педагагічнае вучылішча, Літаратурны інстытут імя М. Горкага. Вучылася ў семінары Льва Ашаніна. Піша на кумыкскай і рускай мовах. Член Саюза пісьменнікаў СССР (1982 год). У 1968—1973 гадах — перакладчык кінастудыі «Масфільм». Працавала выхавальніцай у дзіцячым садзе, бібліятэкарам Саюза пісьменнікаў Дагестана, рэдактарам кумыкскага выпуску часопіса «Жанчына Дагестана». Цяпер — сакратар Саюза пісьменнікаў Дагестана, старшыня секцыі кумыкскіх пісьменнікаў.

Друкуецца з вершамі з 1961 года. Першая кніга паэзіі — «Цяпло далоні» — выйшла ў Дагестанскім кніжным выдавецтве ў 1975 годзе. Наступныя кнігі Алішавай — «Песня ў дарозе» (1981), «Арэлі» (1984), «Я танцую» (1986), «Плач, кахай, успамінай» (1996) і інш. На рускую мову вершы кумыкскай паэтэсы пераклалі Н. Маркграф, В. Ермалаева, Я. Серпін. Творы Алішавай перакладзены і на іншыя мовы народаў свету, выдадзены ў Галандыі, Турцыі, Туркменістане і іншых краінах. Для паэзіі характэрны энергічная рытміка, душэўная празрыстасць, метафарычная вобразнасць.

Алішава — перакладчыца на кумыкскую мову класікаў сусветнай, рускай і шматнацыянальнай літаратуры народаў Дагестана. Пераклад урыўка з прадмовы Ф. Скарыны да кнігі «Юдзіф» на кумыкскую мову Ш.-Х. Алішава ажыццявіла для зборніка «Францыск Скарына на мовах народаў свету» (1985, 2-е выд. — 1986; былі яшчэ і трэцяе і чацвёртае выданні).

Мо з часам знойдзецца беларуская паэтэса, якая прачытае і пераўвасобіць грамадзянскую і лірычную паэзію кумыккай літаратаркі на мову Купалы?.. І дзеля таго, каб аддзячыць ёй за ўвагу да Францыска Скарыны.

Кастусь ЛЕШНІЦА

«Ваярка духу, мова маіх продкаў»

У Рэспубліцы Башкартастан 27—28 мая адбудзецца міжрэгіянальны форум «Пісьменнік XXI стагоддзя», у якім возьмуць удзел пісьменнікі, вучоныя, грамадскія дзеячы, прадстаўнікі рэспубліканскіх органаў кіравання.

Плануецца правядзенне майстар-класаў, абмеркаванне асноўных пытанняў, якія датычацца развіцця літаратуры, крытыкі, перакладчыцкай дзейнасці і прасоўвання кніг у сучасным інфармацыйным асяроддзі.

На адной з экспертных пляцовак, да ўдзелу ў якой урад Рэспублікі Башкартастан запрасіў і беларускі

бок, будуць абмеркаваны наступныя тэмы: «Сучасны літаратурны герой: крытэрыі і характарыстыкі»; «Літаратура масавая і элітарная, ці Каго выходзяць сучасныя творы»; «Сучасныя мастацкія творы: мазаічнасць ці шаблоннасць»; «Камерцыялізацыя ў літаратуры», «Піяр-інструменты прасоўвання мастацкага твора» і «Як зрабіць чытальнай сучасную літаратуру».

Нагадаем, што апошнім часам складаюцца плённыя стасункі ў галіне беларуска-башкірскіх літаратурных сувязей. У выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла кніга Мустая Карыма да юбілею

народнага пісьменніка Башкартастана. На старонках айчынных літаратурна-мастацкіх перыядычных выданняў часта друкуюцца творы сучаснай башкірскай паэтэсы Зульфійі Хананавай. Дарэчы, кніга перакладаў яе вершаў на беларускую мову рыхтуецца да выдання ў серыі «Сябрына: паэзія народаў Расіі». Гасцямі пісьменніцкіх сустрэч у Беларусі ў розныя гады былі башкірскія пісьменнікі Зульфія Хананав, Закі Алібаеў. Ва Уфе пабывала беларуская паэтэса Юлія Алейчанка.

Сяргей ШЫЧКО

Мустай КАРЫМ

— Ляціш, не глядзячы куды,
Памкнёны, шчасны, малады.
Панавітсваў віражы!
Гэй, хлопец, што з табой, скажы!

— Каханне хваляю накрыла.
Прабач, лячу! Імчу да мілай!..

— Што лёгкасці няма ў хадзе?
Ты быў імклівы кагандэ.
Мой сябра, што ж ты ледзь жывы?
Ці мо забыўся, што сівы?

— Каханне хваляю накрыла.
Прабач, пайду. Іду ад мілай.

Мне ўсё гаворыць аб табе:
Вір, мітусня наўкол,
Шум вуліц ва Уфе;
І літары на шыльдзе бляск
Над модным гарадскім кафэ.

Мне ўсё гаворыць аб табе:
У небе поўні твар,
Ці маладзік, ці ветях — птах,
На рэйках стомлены трамвай,
Што сны развозіць па начах.

Мне ўсё гаворыць аб табе:
Алеі з мінакамі, парк
І купал планетарыя,
Гладзь возера і пара лебядзей,
І карусель бяздушная,
Асфальт задушлівы
І хмары колеру няспраўджаных

надзей.

Мне ўсё гаворыць аб табе.
Усё, усё гаворыць...
Крычыць надрыўнае «Забудзь!»
Дарогам болей не сысціся...
О, сэрца, моцным будзь!..

А пра мяне гаворыць хай
Пусты перон.
Табе. А можа, сам сабе —
Вось дзіву дасца ён!..

З башкірскай. Пераклад Яны БУДОВІЧ

Фота з сайта gtrk.tv

Аляксандр ХВАТКОЎ

Свет мой затрымцеў і схямануўся.
Я ствараю, чуеш, я жыву!
Позні жнівень сумна пасміхнуўся
Верасню, схіліўшы галаву.

Мусібыць, такі ўжо распарадак.
Рызыкуй, каб прэч празнаць тугу.
Зацярушыць восень лістападам
Верш, які закрэсліць не магу.

Раптам з цеплынёю, дарагая,
Ты аднойчы ўспомніш той сюжэт,

Дзе ў краях бярозы і курая
Ад кахання вар'яцеў паэт.

Усміхнешся й сыдзеш канчаткова...
Я ж цябе з удзячнасцю прысню.
Быццам жнівень, да ўсяго гатовы,
Верасню адкрыўся ўпершыню.

Як многа перамен у родным доме.
Не сцярці часу ўпартага слядоў.
Ды растае мая цяжкая стома
Ад мацінай гарбаты. І размоў.

«Змарнеў зусім! Сівееш...
Гэта ў трыццаць!»
Не зводзіць з твару ўважлівых вачэй.
Яшчэ дзе гэтак будуць клапаціцца,
Маліцца, каб жылося нам лягчэй?

«Ну годзе, мам...» — кажу,
а сэрца рвецца,
Няпрошанай слязой туманіць зрок.
Чаму ж мы за заслонай паўналецця
Так рэдка абдымаем мацярок?

Не быў даўно. І сумаваў я моцна,
І не сказаць, што зменаў не чакаў.
Вунь шэры кот прымружыўся ляготна
На месцы тым, дзе рыжы кот ляжаў.

Як я любіў спрытноту-хулігана.
І ён мяне любіў, стары кудлач...
Ці будзеш, шэры, красці ты смятану?
Бо мой сябрук — з усіх стараўся лап!

Я пакрываў, хаця

і мне трапляла:

Бацькоўскай дзягі сёння не мінеш...
Па-іншаму ўсё ў родным

доме стала,

І мама пастарэла без мяне.

Пераклад з рускай Змітрака КУЗМЕНКІ

На цябе зусім не наракаю.
І скажу з усмешкаю ў вачах:
Як башкір не можа без курая,
Як без стэпу не жыве казах,

Так і я зусім прапаў, прызнацца,
І за што мне лёс цябе паслаў?
Хоць і ўмеў раней я цалавацца,
А такіх яшчэ не цалаваў.

Не такі ўжо я хлапец адчайны,
Каб вось так — ля бездані наўскрай...
Паланёны чорнымі вачамі,
Я забыў пра стэп і пра курай...

Эх, жыццё!.. Скажы ты мне, галубе,
Ці твой сын-паэт спяваў дарма
Пра Радзіму, што аддасць на згубу?
Але ж лепшай за яе — няма.

Пераклад з рускай Янкі ЛАЙКОВА

Ларыса АБДУЛІНА

Вячэрні сум — цянётаў міражы.
Наўрад ці ты мае суцішыш мукі.
Пра стан паніклы лепей не кажы.
Вучуся зноў адольваць боль разлукі.

Гляджу на неба, нібы першы раз,
Любуюся блакітам як дзяўчынка.
Пасля былых памылак і параз
Збіраюся наноў на вечарынку.

Вучыся размаўляць і разумець,
Па імені цябе не называю.
Вучуся больш ужо не чырванець,
Калі няўзнак на вуліцы страчаю.

Здавалася, што будзе шлях прамым,
Жыць без цябе хацела несамотна.
Развеелася ўсё, як лёгкі дым,
Пад поглядам тваім немімалётным.

Распаўся свет у найкароткі міг
На тысячы асколкаў-аскалепкаў.
Тваё імя чытаецца мне ў іх,
Твая душа мне бачыцца шматкветна.

Але твая ці ўспромніцца душа,
З маёй яна ці знойдзе разуменне?..
«Жыццё — як песня», — думала
спярыша.
Ды сціхла песня — у адно імгненне.

Башкірская мова

Ваярка духу, мова маіх продкаў,
Твой чую грозны гул ад перамог
І звон мячоў, што будзяць сон
салодкі,
Ляцяць з далёкіх стэпаў і дарог.

Быў Салават вялікі ўвасабленнем
Твай сыхіі волі і дабра.
Захоўвалі цябе ад нараджэння,
Як вугаль ад вячыстага кастра.

Шчытом мае суродзічы ўставалі,
Калі бяду чужынец набліжаў.
Ім языкі за гэта вырывалі,
Ды гонар твой ніхто не абражаў.

Башкірыя з табой ўскаласіла,
І выйграла ты бітву не адну.
І разбурыць нікому не пад сілу
Высокіх мар надзейную сцяну.

Ты для мяне ратунак ад самоты,
Жыццё, што мчыць ва ўсе свае бакі.
Ты падняла сумленне, а брыдоту
Адрынула на многія вякі.

Я знаю, мова, ты навек жывая,
І, як страла, ляціць твой звонкі верш,
Зламыснікаў караючы без жалю...
Усе нягоды ты перажывеш!

З башкірскай.

Пераклад Міколы ШАБОВІЧА

Зульфія ХАНАНАВА

Імя

Тваё Імя шукаю я няспынна
Наўкол у снёгах, у камп'ютары.
Малюся на Імя як на святыню.
Здзімаю пыл ашчадна з кожнай літары.

Забыцца б мне Імя таго працяг,
Згубіць яго ў далёкім сне...
Ды музыкой гучыць яно ў грудзях,
Дзе пахаваў каханне снег.

А на святанні, хай даруе Бог,
Замест малітвы я Імя кунēju.
Не паяднаць раскіданых дарог,
Адно Імя не хоча ведаць межаў.

Як адысці ад скрушаных берагоў,
Забыць тваё самотнае Імя?
Пакрыўдзіла, скажыце мне, каго,
За што на сэрцы лютая зіма?

Дзе саграшыла я, не ведаю... Не знаю...
Штогод мацнеюць стрэмкі болю.
З камп'ютара, што сэрцам называюць,
Імя тваё не сцярці мне ніколі...

З башкірскай.

Пераклад Змітрака КУЗМЕНКІ

Адзінства думкі, бязмежнасць плыні

Найлепшы паказчык для акадэміі

Гісторыя навучальнай установы пачынаецца ў пасляваенны час, калі ў 1945 годзе распараджэннем Саўнаркама СССР, Саўнаркама БССР і Камітэта па справах мастацтваў быў заснаваны Беларускі дзяржаўны тэатральны інстытут. У 1953 годзе яго перайменавалі ў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут. У 1991 годзе інстытут рэарганізавалі ў Беларускую акадэмію мастацтваў, у 2001-м ёй была прысвоена сучасная назва. Сёння гэта прэстыжная вышэйшая навучальная ўстанова Беларусі, вядучая ў сферы прафесійнага мастацтва — тэатральнага, выяўленчага, дэкаратыўна-прыкладнага, кіна-, тэлемастацтва і дызайну.

У розныя гады акадэмію ўзначальвалі мастакі Віталь Цвірка, Павел Масленікаў і Васіль Шаранговіч, тэатразнаўцы Эльвіра Герасімовіч і Рычард Смольскі, іншыя выбітныя дзеячы культуры і мастацтва. З 2010 года рэктар БДАМ — кандыдат мастацтвазнаўства, мастацкі крытык, фотамастак Міхаіл Баразна.

— Восенню мінулага года мы арганізавалі праграму святкавання 75-годдзя акадэміі, якая расцягнулася на ўвесь навучальны год. А гэты праект з’яўляецца завяршальным этапам святкавання, — падкрэсліў кіраўнік БДАМ падчас урачыстага адкрыцця экспазіцыі. — Я ў гэтай выстаўцы бачу адзінства, дух вельмі

Уладзімір Тоўсік «Мая Акадэмія», 2020 г.

і выставачных праектах. Экспазіцыя «Каноны творчасці» прадстаўлена шырокім дыяпазонам традыцыйных і сучасных відаў, жанраў, кірункаў выяўленчага, дэкаратыўна-прыкладнага і фотамастацтва.

— Цэлых 75 гадоў жыве Акадэмія мастацтваў. Наперадзе ў яе вялікая будучыня, але ўжо цяпер можна падводзіць пэўныя вынікі: колькі зроблена, колькі выпускнікоў было, колькі работ створана ў якасці дыпламаў. І колькі людзей, якія некалі маладымі вучыліся ў акадэміі, а цяпер адбыліся і сталі вядомымі ва ўсім свеце мастакамі. Я думаю, што гэта найлепшы паказчык для БДАМ. Цяперашняя выстаўка рознабакая: наша мастацтва не мае нейкай адзінай плыні. Яно свабоднае, — падкрэсліла падчас адкрыцця першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў мастацтвазнаўца Наталія Шаранговіч.

На выстаўцы дэманструюцца жывапіс, графіка і скульптура такіх творцаў, як Уладзімір Тоўсік, Уладзімір Зінкевіч, Уладзімір Слабодчыкаў, Віктар Барабанцаў, Міхаіл Баразна, Канстанцін Касцючэнка, Валерый Славук, Юрый Хілько, Уладзімір Масленікаў, Усевалад Свентахоўскі, Аляксандра Фінскага, Дзятлава, Ганна Конанава, Міхаіл Шыкаў, Іван Конан, Леў Талбузін, Лізавета Пастушэнка, Вольга Мельнік-Малахава, Алеся Скорбагата, Антон Вырва і іншых. Арганізатары ўлічылі магчымасці

выставачнай залы і падбіралі работы так, каб яны ўпісваліся ў прасторы. Як правіла, дэманструюцца творы выкладчыкаў, выкананыя за апошнія 5-6 гадоў.

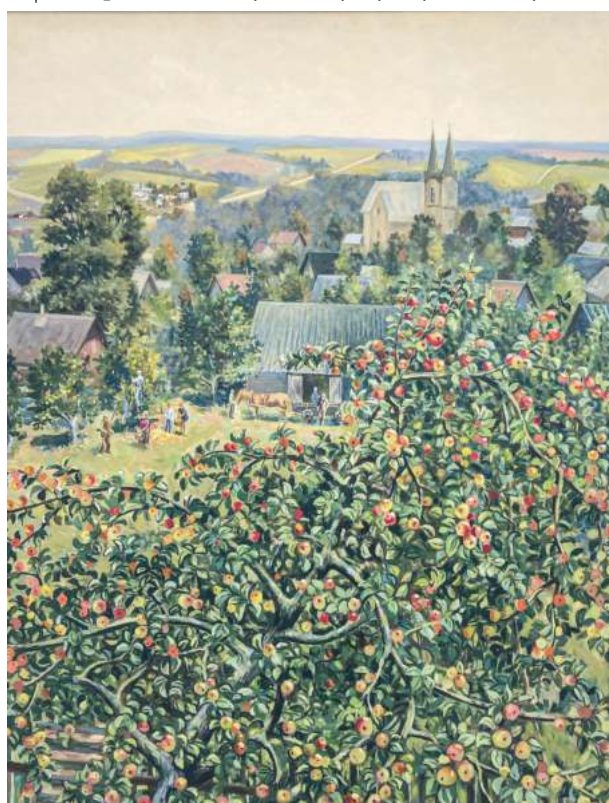
Стваральнікі экспазіцыі падкрэслілі, што першапачаткова планавалі правесці больш буйную выстаўку, але праз пандэмію ўнеслі карэктывы.

Панарама пошукаў і вынікаў

Пры ўваходзе ў выставачную залу кідаецца ў вочы адна акалічнасць: не зусім удала глядзяцца карціны, якія размешчаны па баках шклянёй перагародкі. Сапраўды, гэта дазволіла павялічыць колькасць экспанатаў, але глядач не павінен бачыць на фоне адваротны бок палатна.

Адразу ўвагу глядача, у тым ліку дзякуючы маштабу, перахопліваюць дзве работы — амаль фатаграфічны «Погляд» (2019) Дарыны Даўгадзілінай і «Мая акадэмія» (2020) Уладзіміра Тоўсіка, дзе адлюстраваны многія дзеячы ўстановы. Стыль народнага мастака

Беларусі даволі пазнавальны, яго запамінальны аптымістычныя палотны вылучаюцца яскравай колеравай гамай. Дамінанта — жоўты колер, сонечны, празрысты, радасны, таму напрошваецца зразумелая метафара пра таленты, якія дзеляцца сваім святлом... Тэме акадэміі і звязаных з ёй асоб таксама прысвечана даволі вялікае па памеры палатно Ганны Конанавай «Партрэт Эльвіры Пятроўны Герасімовіч — удзельніцы працоўнага фронту, кандыдата мастацтвазнаўства, прафесара, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, рэктара Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута (1968—1984)» (2020). Гераіня на ім адлюстравана тыпова: у ролі кіраўніка, настаўніка сядзіць за сталом, на якім ляжыць паперка, і трымае ў правай руцэ ручку, быццам вось-вось збіраецца нешта напісаць, прытым погляд яе звернуты не на гэтыя прадметы, а на глядача. Стварыць не самы арыгінальны вобраз жанчыны-легенды — ідэя сумніўная. Магчыма, мастачка імкнулася паказаць Эльвіру Герасімовіч такой, якой яе запамнілі сучаснікі-студэнты, у росквіце творчых і фізічных сіл, бо гераіня сядзіць быццам у квецені. Працягвае адну са знакавых тэм выстаўкі работа Уладзіміра Масленікава «Ветэран Вялікай Айчыннай вайны, мастак Т. М. Паражняк» (2015). Партрэт славагучага творцы і выкладчыка Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута з-за знешняй прастаты і пэўнай непрыкметнасці не адразу звяртае на сябе ўвагу, але сапраўды варты яе. Напэўна, ён удаўся ў тым ліку

Віктар Барабанцаў «Жнівень», 2015 г.

таму, што быў створаны яшчэ пры жыцці Тараса Паражняка: псіхалогія асобы, выказаная ў поглядзе, паставе, падкрэслівальнае фонам, выбарам колераў: шэра-блакітнага, зялёнага, карычневага.

Традыцыйны жанр нацюрморта, які ўсё радзей дэманструецца на выстаўках, у Галерэі Міхаіла Савіцкага прадстаўлены некалькімі творамі, у тым ліку невялікай па памеры работай «Першапра» (2018) Юрыя Падоліна. Мостак сканцэнтраваны на прадмеце і сімволіцы дэталі, таму не акружыў кветкі ў расе іншымі аб’ектамі, не дадаў святла — яны нібы пад замком. Адваротнае зрабіла ў нацюрморце «У пошуках святла» (2021) Дарына Даўгадзіліна, не меней сканцэнтраваная на рэчах — падсвечніку і свечцы, старых кнігах і паперцы, ракавінцы і абрусе. Чырвоны колер, ключавы для абедзвюх работ, выконвае зусім іншую ролю. Асноўнае адрозненне паміж палотнамі — у пачуццёвасці, уласцівай твору Юрыя Падоліна.

Шырока на юбілейнай выстаўцы прадстаўлены пейзажы аўтараў Віктара Барабанцава, Уладзіміра Масленікава, Юрыя Падоліна... Вылучаецца ў гэтым шэрагу Віктар Нямцоў, чые работы, між іншым, па некалькіх прычынах (у іх ліку колеравыя рашэнні) нагадваюць творы Леаніда Шчамялёва. У адным з іх — «Прылуці. Вадзяны млын графа Чапскага» (2015) — нават можна знайсці адсылкі да палатна народнага мастака «Белае сонца блакітай зімы» (2003). Між тым згадвае такіх асацыяцый не адмаўляе самабытнасці, ды і ўсе разумеюць, як цяжка знайсці сябе і сваю плынь у мастацтве. Дарэчы, Віктар Нямцоў даўно захапляецца млынамі. Да іх творца ставіцца як да помнікаў мінулага, матэрыяльнай і духоўнай спадчыны. Ён малое старых ветракі, будынкі якіх выраблялі з дрэва, каменя, цэглы, вывучае гісторыю кожнага, знаходзіць былыя выявы млыноў у кнігах, архівах. У выніку майстру ўдаецца ўпісаць іх у сучасныя пейзажы, якія называе гістарычнай маляўнічай рэканструкцыяй. Своеасаблівай фіксацыяй таго, што пакінула мінулае, займаецца Міхаіл Баразна. Яго знакамітая фотаработа «Навагрудак» 2008 года — гэта думкі і пра былое, і пра будучыню, такую ж таямнічую, як гісторыя.

Сапраўднае ўпрыгажэнне выстаўкі — скульптурныя кампазіцыі Уладзіміра Слабодчыкава («Афродыта», 2002), Канстанціна Касцючэнкі («Геаметрычная прагрэсія», 2021), Аляксандра Фінскага («Ляснік дзядзька Янка», 2020), Арцёма Мядзведзева («Святоле месяца. Алегорыя прасторы і часу», 2013), якія прыцягваюць не толькі сваёй шчырасцю, адчуваннем герояў, але і загадкавасцю. Асабліва ў экспазіцыі работа «Мацярынства» (2018) Уладзіміра Слабодчыкава, якая праз простыя змест і форму здолела паказаць асноўныя прыкметы гэтай тэматыкі, перадаць адчуванне роднасці і вечнай неадрыўнасці.

Многія работы глядачу даўно вядомыя. Напрыклад, трыпціх Алеся Багданава «Дыялог з будучым геніем» (2019) з часу стварэння выстаўляўся некалькі разоў. Не патрабуюць прадстаўлення і многія іншыя імёны: Алесі Скарабагатай, Рамана Сустава, Паўла Татарнікава, Юрыя Алісевича, Валерыя Славука... Але выстаўка — прысвечэнне акадэміі. Завітаць на яе трэба ўжо для таго, каб зразумець, наколькі гарманічна ў айчынным мастацтве суіснуюць розныя эстэтычныя канцэпцыі і творчыя кірункі, якія ведаюць знакаматых жывапісцаў, скульптараў, графікаў перадаюць сваім вучням, на што скіраваны іх думкі — як творцаў, як настаўнікаў, як грамадзян. Наведаць экспазіцыю «Каноны творчасці» можна да 20 чэрвеня. Арганізатары праекта — Міністэрства культуры, Мінскі гарвыканкам, Музей гісторыі горада Мінска і Беларускае дзяржаўнае акадэмію мастацтваў.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Межы гармоніі і мары аб спакоі

Усё жыццё знакаміты француз Анры Маціс знаходзіўся ў няспынным пошуку. У імкненні да максімальна эфектнай і адначасова гарманічнай выразнасці ён мяняў свае мастацкія інструменты і мяняўся сам. Выставачны праект «Анры Маціс. Погляд», які размясціўся ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага, дазваляе асэнсаваць гэтыя змены і прасачыць асноўныя кірункі яго творчых пошукаў. 118 літаграфій з работ аднаго з найбольш уплывовых мастакоў XX стагоддзя дапаўняе выстаўка Аліка Замосціна, а таксама экспазіцыя беларускіх графікаў, жывапісцаў, скульптараў, прадстаўнікоў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Анры Маціс праславіўся не толькі як жывапісец, але і як гравёр, ілюстратар кніг, манументаліст-дэкаратар, тэатральны мастак, скульптар, кераміст, майстар габелена і вітража. Ён стваральнік новага віду дэкаратыўнага мастацтва — выразак з паперы, афарбаванай гуашшу, — аплікацыі, якую пазней сталі называць дэкупажам. Вяршыняй яго эксперыментаў стала кніга «Джаз» пра цыркавое жыццё, ім напісаная і праілюстраваная. Несумненна, галоўнае ў серыі — гульня з колерам: майстэрства, да якога Анры Маціс імкнуўся ўсё жыццё. Творы вельмі складана зразумець, гісторыя іх «канстрування» ў гэтым выпадку многае тлумачыць. Аднак стваральнікі экспазіцыі не палічылі неабходным змясціць некаторыя факты ці каментарыі мастака або мастацтвазнаўцаў — творы суправаджаюцца цытатамі Анры Маціса з артыкулаў, кніг, лістоў і разважанняў. Яны не робяць тую ці іншую літаграфію больш зразумелай, а проста дапаўняюць выстаўку, сапраўды перадаючы погляд творцы на свет і мастацтва. А гэта адна з

Анры Маціс «Мадам Л. Д. Жоўтае, зялёнае, сіняе». Літаграфія 1954 г. з работы 1947 г.

вядомым арт-дылерам і шмат зробіць для прасоўвання творчасці Анры Маціса ў ЗША). Пазашлюбную дачку Маціса Маргарэт пасля афіцыйнага ўдачарэння таксама ўзялі ў сям'ю. Яна і жонка многія гады былі любімымі мадэлямі мастака. Але гэты партрэт мадам Маціс азначаў для мастака вельмі шмат: прыкладна ў той перыяд ён адыходзіў ад уплыву многіх плыняў, якім аддаў даніну на мяжы стагоддзяў, і выпрацаваў свой стыль: плоскія формы, яркія фарбы, што накладваюцца шырокімі мазкамі, выразныя рэзкія лініі, адсутнасць імкнення да партрэтага падабенства, але дакладная перадача характару. Работу многія не прынялі. Неяк мастаку казалі, што ён не бачыць жанчын такімі, якімі іх паказвае. «Калі б я сустрэў такую жанчыну ў жыцці, то спалохаўся б і ўцёк, — адказаў Анры Маціс і дадаў: — Я ствараю не жанчыну, а карціну».

У частцы экспазіцыі, прысвечанай партрэтам, змешчаны і «Аўтапартрэт у пала-сатой майцы» (літаграфія 1954 г. з работы 1906 г.). Шорсткая барада, шырокі, ледзь выпуклы лоб, вялікія сур'ёзныя вочы — гэта адзін з найбольш простых твораў, тут яшчэ не вельмі адчуваецца бунтства фарбаў і разгук эксперымента, якія будуць заважны пазней. Мастак тут змрочна-задумлены і нібыта знарок неахайна апрануты: лічыцца, што гэта быў вельмі трывожны, неспакойны перыяд яго жыцця, барацьба не толькі за прызнанне, але і за выжыванне.

Інтэр'еры Маціса цесна звязаны з вобразам вокнаў. Гэта любімы матыў творцы і адзіная ў яго творчасці пэўная форма ў прастору, з якой ён выконвае шматлікія эксперыменты. Акну ўспрымалася як партал у іншы свет, давала мастаку нагоду для асэнсавання вечных тэм выяўленчага мастацтва. Ці адкрыта яно; што знаходзіцца за дварком; у якіх паставах знаходзяцца персанажы ў памяшканні — кожная дэталі ўплывае на настрой і інтэрпрэтацыю карціны. І нават назвы прымушаюць сузіраць і разважаць: «Цішыня жыве ў доме» (літаграфія 1948 г. з работы 1947 г.), «Невялікі інтэр'ер з круглым мармуровым сталом» (літаграфія 1948 г. з работы 1947 г.), «Дзве дзяўчыны ў каралавым інтэр'еры, сіні сад» (літаграфія 1948 г. з работы 1947 г.), «Інтэр'ер з чорным папаратнікам» (літаграфія 1948 г. з работы 1948 г.)...

Сёння творчасць знакамитага імпрэсіяніста і аднаго з лідараў плыні фавістаў вывучаецца і пераасэнсоўваецца, але ў свой час многія спецыялісты-сучаснікі сцвярджалі, што мастак адарваны ад рэчаіснасці і ператварае жывапіс у дэкарацыю, а яго карціны зняважліва называлі шпалерамі. Анры Маціс не звяртаў на гэта ўвагі, упэўнены ў тым, што творца вольны сам вызначаць крытэры прыгожасці і законы мастацтва. Нягледзячы на крытыку і жалівы падзеі, што адбываліся наокал (мастак нават хацеў пайсці дабравольцам на фронт, калі пачалася Першая сусветная вайна, але не змог гэтага зрабіць па стане здароўя), ён працягваў ствараць яркія і светлыя карціны, якія расказвалі аб прыгожасці свету

і радасці творчасці. Яго марай было гарманічнае спакойнае мастацтва.

Праект «Анры Маціс. Погляд» сумясцілі з новай экспазіцыяй фотамастака Аліка Замосціна пад назвай «Лабірынт фарбаў». У калекцыі, прадстаўленай гледачам, 40 фотопалотнаў, якія адрозніваюцца ад ранейшых работ аўтара. Наведвальнікі могуць убачыць творы розных жанраў: партрэты, пейзажы, а таксама сюжэтныя сюррэалістычныя кампазіцыі. Анры Маціс лічыцца адным з галоўных эксперыментаў пачатку XX стагоддзя, і арганізатары вырашылі паказаць творчасць нашага сучасніка, эксперыментаў XXІ стагоддзя Аліка Замосціна, які сумяшчае мастацтва фатаграфіі, эстэтыку традыцыйнага жывапісу і графіку лічбавых тэхналогій. Адна з галоўных прычын — яркія колеры твораў ураджэнца Беларусі. Як лічаць арганізатары, у гледачоў ёсць магчымасць параўнаць двух аўтараў і зрабіць высновы. «Я пачынаў з чорна-белай фатаграфіі, потым займаўся графікай: гэта быў добры вопыт і дастаткова цікавыя, па меркаванні прафесіяналаў і гледачоў, работы, — адзначае Алік Замосцін. — Аднак мяне заўсёды вабіла разнастайнасць фарбаў, таму я перайшоў да больш актыўнай работы з колерамі — так мае фотаздымкі сталі фотажывапісам. Але ў гэтых фотакарцінах няма нічога прыдуманнага: ніводнай лішняй дэталі. Толькі кадр і колер, кадр і колер... У мяне ёсць уласная формула добрай фатаграфіі: калі вы паглядзелі на работу і праз тыдзень яе помніце — яна сапраўды вартая. Забылі праз гадзіну? Значыць, слабая».

Таксама ў асобнай зале прадстаўлены работы вядомых беларускіх мастакоў і пачаткоўцаў: Дзяніса Барсукова, Надзеі Букі, Віктарыі Ганчаровай, Аліны Дзмітрыевай, Жаны Клімовіч, Мар'яны Карповіч, Марка Раманюка, Маргарыты Маніс... Змешчана ў экспазіцыі скульптура Сяргея Гумілеўскага і Генадзя Козела, а таксама кераміка Ірыны Кабяковай і Ліліі Нішчык. Большасць аўтараў — маладыя творцы, якія яшчэ толькі спрабуюць свае сілы. Як растлумачыў куратар выстаўкі Алег Рыжкоў, адбіралі карціны па прыцыпе яркасці, смеласці, пэўных новаўвядзенняў і эксперыментаў. Найбольш удалымі ў плане счытвання адсылак да творчасці Анры Маціса і дэманстрацыі ўласнага стылю можна назваць работы «Кветкі на акне» (2021) Ірыны Кабяковай, «Дзяўчына ў блузцы з кветкамі» (2021) Ганны Плотнікавай і «Thorns» (2021) Мікіты Арлова. Некаторыя мастакі ў перадачы моманту вырашылі засяродзіцца на пэўных колерах і адценнях, што пайшло толькі на карысць. Сярод такіх карцін — халоднае і меланхолічнае «Дзяцінства, ранішні лес» (2017) Анастасіі Пратасавіцкай і яркая і экспрэсіўная «Вальпургіева ноч» (2021) Уладзіміра Кандрусевіча. Так ці інакш, некаторыя работы ўсё ж выбіваюцца з агульнай канцэпцыі: у першую чаргу — Вольгі Жук і Уладзіміра Бяскроўнага. Нягледзячы на зразумелыя (і не вельмі) матывы, творы вылучаюцца тэхнічай але не больш.

На выстаўцы «Анры Маціс. Погляд» дэманструюцца дакументальныя фільмы, якія знаёмяць з біяграфіяй і творчым шляхам французскага аўтара. Да таго ж кожны жадаючы зможа паспрабаваць разгадаць тэматычны квэст. Экспазіцыя, дапоўненая жывапісам і графікай беларускіх майстроў, будзе доўжыцца да 20 чэрвеня. Куратар праекта Алег Рыжкоў адзначаў, што адразу пасля яго завяршэння ў гэтай зале будуць дэманстравацца шэдэўры сусветнай сучаснай фатаграфіі і камп'ютарнай графікі.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Ірына Кабякова «Кветкі на акне», 2021 г.

Анры Маціс «Цырк». Літаграфія 1983 г. з работы 1947 г.

мэт праекта з красамоўнай назвай. Так, па вытрымках наведвальнік разумее, што для Маціса было сутучам фарбаў, гармоніяй, «жывым партрэтам»...

Якраз жанр партрэта займаў асаблівае месца ў творчасці мастака. Твар цікавіў яго больш, чым нацюрморты або пейзажы. Як заўважаюць мастацтвазнаўцы, імкнучыся да максімальнага выяўлення цэлага, мастак ігнараваў неістотныя дэталі і максімальна спрашчаў формы, лічычы шкодным і непатрэбным тое, што не ўплывала непасрэдна на эмацыянальна-энергетычны імпульс. Многія прадстаўлены кампазіцыі здаюцца падманліва простымі, але за кожнай з іх велізарная праца.

Наведвальнікі могуць убачыць серыі «Партрэты» і «Вокны». Гэта асабліва каштоўныя рэчы. Выпушчаныя яны былі ў колькасці ўсяго 50 асобнікаў, таму на аўкцыёнах каштуюць вельмі дорага. Сярод герояў Анры Маціса — як знакамітыя дзеячы (Сяргей Пракоф'еў, Луі Арагон), так і малавядомыя персанажы, у тым ліку сваякі мастака. Лаканічныя выявы — яшчэ адна дэманстрацыя таго, што мастак імкнуўся перадаць не дакладны вобраз таго ці іншага чалавека, а эмоцыі і пачуцці, звязаныя з героем.

Першы па часе партрэт — «Мадам Маціс. Жанчына ў капелюшы» (літаграфія 1954 г. з работы мастака 1905 г.). У нейкім сэнсе твор можна назваць лёсавызначальным... У 1897 годзе Анры Маціс і яго каханая Караліна Жабло разышліся, а восенню таго ж года мастак пазнаёміўся з Амеі Парэйр. Ужо ў студзені 1898 года Анры і Амеі ажаніліся, і даволі хутка ў іх з'явіліся сыны-пагодкі Жан-Жэра і П'ер (апошні ў будучыні стане

Дзе гучыць родная песня...

Беларускую песню чуваць і на родных палетках, і ў далёкіх краінах, дзе яна здаўна пасялілася і асвойвае новыя чужаземныя прасторы разам з нашым непаседлівым і працавітым, мужным і таленавітым земляком. Палескія фальклорныя напевы разносяцца нязвыкла там, дзе ўзыходзіць сонца над хвалямі акіяна і заходзіць за Сіхатэ-Алінскім хрыбтом, дзе падпяваюць горныя рэчкі з вадаспадамі і парогамі, углядаюцца ў нябёсы старычныя і лагунныя азёры, дзе пануе карэйскі кедр, аянская ёлка, белакорая піхта і даурская лістоўніца.

Беларуская песня не выветрылася на даўніх сцэжках Піка Чэрскага, горных хрыбтах і сопках каля самага глыбокага возера ў свеце, і ў падтаёжных балотах салёнай цюменскай зямлі з краявідамі нафтавых вышак, і ў аўстралійскіх пустынях, што змяняюцца архідэйнымі і маргарыткавымі альпійскімі перадгор'ямі з рэшткамі лавы ад патухлых вулканаў. Яна ляцела на мулявінскіх крылах, адкрываючы Амерыку, і рэхам адбівалася ў Беларусі зоркай Данчыка, грацыёзна лунала-зіхцела ў бязлімапавых скляпеннях Ла Скалы і ўзрывалася штормам эмоцый у клубах усіх кантынентаў.

Нездарма мне як аўтару захацелася адкрыць такія ўзнёслымі ўступнымі словамі новае ўнікальнае двухтомнае выданне з трохмоўнай назвай «Творчыя калектывы беларусаў замежжа = Творческие коллективы белорусов зарубежья = *The Artists of the Belarusian Diaspora*», падрыхтаванае ў Рэспубліканскім цэнтры нацыянальных культур (аўт.-склад. В. М. Грышкевіч, А. Ю. Лозка. — Т.1, Т.2, Мінск: ІВЦ Мінфіна, 2019, 2020).

Нарэшце ж, неабходна было даследаваць і адзначыць наша, хоць і далёкае ў прасторы і часе, выявіць павагу да пачуццяў і таленту суайчыннікаў, якія прадстаўлялі і прадстаўляюць Беларусь за мяжой, яе песню, танец, музыку, тэатр, мастацтва пэндзля. Розныя крыніцы называюць ад 1,5 і да 3,5 мільёнаў беларусаў, якія пражываюць больш чым у 70 краінах свету.

У першым томе навукова-папулярнага выдання прадстаўлены даследаванні гісторыі знаходжання беларусаў у розных краінах свету, развіцці іх грамадска-культурных арганізацый, мастацкіх калектываў, дзейнасці творчых асоб — музыкантаў, спевакоў, танцораў, акцёраў, кампазітараў, пісьмэннікаў, мастакоў, майстроў. Аўтарам давялося звяртацца па дапамогу да даследчыкаў з БДУКМ, Акадэміі Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, устаноў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і інш. Паспрыяў і аддзел народнага мастацтва Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры, якім кіруе доктар гістарычных навук Аляксандра Гурко.

У другім томе прадстаўлены матэрыялы аб творчых калектывах беларусаў і грамадскіх арганізацыях, пры якіх яны дзейнічаюць у Азербайджане, Аргенціне, Арменіі, Аўстраліі і іншых краінах.

Намі выяўлена каля 200 творчых беларускіх калектываў у розных краінах свету, з большасцю якіх падтрымліваем сувязі, запрашаем на творчыя стажыроўкі і міжнародныя семінары мастацкіх кіраўнікоў, фестывалі мастацтваў беларусаў свету, дапамагаем з набыццём нацыянальных касцюмаў, музычных інструментаў, літаратуры. Гэта звычайна беларускія ансамблі песні, танца, тэатральныя калектывы, якія прэзентуюць айчынную культуру.

Аб іх поспехах і папулярнасці ў краінах пражывання сведчаць, напрыклад, ганаровыя званні, якія ім прысуджаюцца. Больш за ўсё такіх у Расіі і Польшчы. У Новасібірскай вобласці (там пражывае 5382 беларусы) — гэта народны фальклорны ансамбль «Кумачкі» (Ардынскі раён, Вагайцава), у Іркуцкай (7929) — народны фальклорны ансамбль «Варэнічкі» (Баендаёўскі раён, Тургенеўка); у Растоўскай (16 493) — народны танцавальны калектыў «Хвала» (Няклінаўскі раён); у Цюменскай (25 648) — народны вакальны ансамбль беларускай песні «Лянок» і шматлікія іншыя.

Ганаровыя званні маюць і творчыя калектывы ў Казахстане — маладзёжная вакальная група «Надзея», ва Узбекістане — народны аматарскі мастацкі калектыў «Кацюша», ва Украіне — народны ансамбль беларускай песні «Белая Русь», у Польшчы — ансамбль беларускай песні «Маланка» і інш.

Многія дзеячы культуры і мастацтва, літаратуры і навукі дасягнулі прызнання ў краінах пражывання, як, напрыклад, арганізатар беларускай аматарскай творчасці ў Польшчы Ніна Цыванюк, народная артыстка Малдовы спявачка Маргарыта Івануш, якая пачынала свой творчы шлях на Гомельшчыне. Падобных прыкладаў безліч.

Менш распаўсюджаны ў свеце ў параўнанні з вакальнымі беларускія танцавальныя калектывы. Найбольш з іх быў вядомы ў ЗША «Васілёк», створаны яшчэ ў 1956 г. Доўгі час з 1950-х гг. беларускае харэаграфічнае мастацтва ў Аўстраліі прадстаўляў гурт «Каліна». Асобныя танцавальныя калектывы маюцца ў Італіі, Латвіі, Польшчы, Расіі, Украіне і інш., у тым ліку з ганаровымі званнямі.

Бадай, найбольш унікальныя і жывучыя танцавальныя калектывы (дарослы і

Танцавальны ансамбль «Чайка». Аргенціна, г. Берыса (ілюстрацыя з кнігі).

дзіцячы) «Чайка», створаныя ў 1950-х гг. на зямлі аргенцінскага танга пры беларускім клубе «Восток» у г. Берыса (дзейнічае з 1939 г.). Праз клуб і «Чайку» прайшло некалькі пакаленняў нашых суайчыннікаў. Прыемна, што беларуская «Бульба», «Юрачка» і іншыя танцы дагэтуль не сыходзяць з падмосткаў далёкай і неабыхавай да харэаграфічнага мастацтва Аргенціны. Палюбіліся нашы «Юрачка», «Беларусачка», «Полька беларуская» ды інш. і малым артыстам факультэта «Лявоніха», што функцыянуе на базе балетнай акадэміі танца ў Паўднёва-Афрыканскай Рэспубліцы ў Ёханесбургу. Беларускі танец ахвотна падхопліваецца маладым пакаленнем у замежжы.

Наша музыка гучыць не толькі разам з танцамі і песнямі, але і ў выкананні вакальна-інструментальных, інструментальных ансамбляў, у тым ліку прафесійных, дзякуючы таму, што нямала нашых кампазітараў і выканаўцаў плённа працуюць (салістамі, канцэртмайстрамі, педагогамі, музыкантамі ў нацыянальных сімфанічных, філарманічных аркестрах) у Аўстрыі (скрыпач Арцём Шышкоў), Бразіліі (музыканты Амазонскага філарманічнага аркестра Яўгеній Герасімаў, Вадзім Іваноў), Вялікабрытаніі (піяністка Вольга Сцяжко, віяланчэліст і канцэртмайстар Каралеўскага аркестра Аляксей Кісялёў), Германіі (кампазітар Леон Гурвіч, віяланчэліст Мікаэл Самсонаў, канцэртмайстар Васіль Тарабука), ЗША (кампазітары Ала Барзова, Яўген Магаліф, Юрый Нікалаеў, Ніна Сінякова, дырыжор Ігар Бухвалаў,

музыкант Аляксандр Растапчын), Іспаніі (спявачка, кампазітар і піяністка Юлія Раманцова), Італіі (кампазітар Наталля Фаміна), Карэі (валторны ў сесульскіх аркестрах Аляксандр і Сяргей Акімавы), Катары (флейтыст сімфанічнага аркестра Аляксандр Хаскін), Кітаі (музыкант, ганаровы член асацыяцыі педагогаў фартэпіяна Іосіф Сяргей), Люксембургу (піяністка Таццяна Зеллянка), Нідэрландах (піяністы Віталь Стахіевіч, Сяргей Смірноў), Партугаліі (флейтыст Любоў Бенедыктавіч), Фінляндыі (арганістка Юлія Тамінен, піяніст Кірыл Казлоўскі), Францыі (музыканты Андрэй Кавалінскі, Наталля Лапніцкая), Харватыі (кампазітар Павел Кандрусевіч) і інш.

У некаторых краінах даволі паспяхова папулярныя беларускі нацыянальны інструмент цымбалы: у Германіі (Міхаіл Лявончык), Грэцыі (Ангеліна Ткачова-Статапоўлас), Люксембургу (Таццяна Ялецкая), Расіі (Ірына Зімухова) і інш. Яркая памятаецца сустрэча на Усерасійскай навукова-практычнай канферэнцыі «Унёсак беларускага народа ў развіццё Сібіры» ў Томску (2019 г.) з жыхарамі в. Таццянаўка Шагарскага раёна, якія захоўваюць памяць пра знамятага акцёра Інакенція Смактуноўскага, чые продкі ў 1863 г. з Белавжскай пушчы былі высланы ў Томскую губерню, а таксама са Зміцерам Крэчатам, які нарадзіўся ў Сібіры, але лічыць сябе нашчадкам беларускіх перасяленцаў у «Енісейскую губерню часоў Вітэ і ў Томскую губерню часоў Сталыпіна». Вялікі аматар музыкі самастойна вывучыў мову далёкіх продкаў, сабраў калекцыю з больш чым 90 музычных інструментаў. Галоўную ролю ў яго фолк-праекце «Гаць», з якім ён выступае ў гарадах Расіі, знаёмячы слухачоў з чароўнай беларускай музыкай, з'яўляецца беларуская дуда, якую ён загадаў у вядомага мінскага майстра.

Дзейнасць беларускіх тэатральных калектываў была больш пашырана ў даваенны і пасляваенны перыяды ў Аргенціне, Аўстраліі, ЗША, Латвіі і інш. Каб думкай перанесціся на родную Бацькаўшчыну, у далёкай Аргенціне на сцэнах беларускіх клубаў можна было паглядзець «Мікітаў лапаць» Міхася Чарота, «Паўлінку» Янкі Купалы, «Партызаны» Кандрата Крапівы, у Аўстраліі — «Пінскую шляхту» Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, «На папасе» Янкі Купалы. Цяпер колькасць падобных творчых калектываў значна зменшылася. Найбольш вядома Даўгаўпілская тэатральная студыя «Паўлінка» (Латвія). Тэатральны жанр часцей пераходзіць да дзіцячых калектываў: беларуска-малдаўскі тэатр «Куфар» (г. Кішынеў), беларускі лялечны тэатр (Арменія, Ерэван), маладзёжная студыя «Паўлінка» (Расія, Цюмень), дзіцячая студыя «Буслік» (Украіна, Мелітопаль), дзіцячы гурт «Яваровы людзі» (Канада, Манрэаль), дзіцячыя гурты ў ЗША і інш., якія найбольш арыентуюцца на тэатральныя пастаноўкі, звязаныя са святамі народнага календара. Наогул, дзіцячыя творчыя калектывы прадстаўлены ў розных жанрах і формах дзейнасці.

Гучыць беларуская песня за мяжой — жыве родная мова. Але ж не толькі ў песнях яна прысутнічае. Нямала беларускіх творцаў прыгожага пісьменства ствараюць паэзію і прозу, працуюць адукацыйныя ўстановы, нядзельныя школы нашых дыяспар, не забываюць мову продкаў былыя перасяленцы і новыя эмігранты. А гэта значыць — пашыраецца кола сяброў Беларусі ў свеце.

Алесь ЛОЗКА

Даследчык культуры паўночных народаў

Хто такія ніўхі, юкагіры, кеты? Якая іх роля ў развіцці Сібіры? Чым цікавыя гэтыя мала каму вядомыя народы? І колькі іх увогуле ў свеце? Якая павязь у гэтых народаў з Беларуссю?

Звернемся да біяграфіі юкагіраў. Энцыклапедычныя звесткі падказваюць: юкагіры — усходне-сібірскі народ. Раней этнонім выводзілі ад эвенкійскага «людзі марозу», «лядовыя людзі». Дарэчы, даследчык Юрый Крайновіч лічыў такую этымалогію непераканаўчай. Юкагіраў цяпер недзе каля 1600 чалавек. Жывуць у асноўным у Якуціі, а яшчэ — на Чукотцы і ў Магаданскай вобласці. У ранейшыя стагоддзі юкагіры былі асіміліраваны якутамі, эвенкамі, рускімі, каракамі, чукчамі.

Ніўхаў істотна болей — па перапісе 2010 года іх налічвалася каля 4500 чалавек. Дзесяцца па мясцінах пражывання амаль пароўну: на Сахаліне і ў Хабараўскім краі. Дарэчы, жыццё ніўхаў апісваецца ў раманах Чынгіза Айтматава і Мікалая Задорнава, аповесці Генадзя Гора. З ніўхамі, іх побытам і нацыянальнымі касцюмамі можна сустрэцца ў мультыплікацыйным фільме «Пляменнік язюлі».

Што да кетаў, то жывуць яны на поўначы Краснаарскага краю, цяпер іх — усяго толькі 1219 чалавек.

Побыт, фальклор, мовы гэтых малалікіх паўночных народаў вывучаў Юрый Крайновіч, які ў дзяцінстве, падлеткавым узросце жыў у Віцебску. Нарадзіўся Ерухім (Ерахім, Яўген, Юрый) 12 красавіка 1906 года ў яўрэйскай сям’і ў Невелі Віцебскай губерні. Сёння — адміністрацыйны цэнтр Невельскага раёна Пскоўскай вобласці (Расія).

Ужо з самага пачатку жыццё будучага вучонага складалася даволі драматычна. Сям’я пераехала ў губернскі Віцебск. Бацька гандляваў пушнінай. Дом, у якім жылі Крайновічы, быў арандаваны. Вельмі рана памерла маці, пакінуўшы на мужа некалькі дзяцей. Хлопчык не змог паступіць у гімназію, бо не здолеў здаць уступны экзамен па рускай мове. У 1918 годзе Ерухім паступіў у літаратурны гурток імя Уладзіміра Караленкі. Затым пачаў займацца ў гарадской драматычнай студыі. У гэты час знаёміцца з Іванам Салярцінскім. Тагачаснае жыццё ў Віцебску віруе ў самых розных асяроддзях. Іван Салярцінскі, які быў на чатыры гады старэйшы за Крайновіча, вучыўся ў Віцебскай гімназіі. Ужо ў той час закладваліся яго зацікаўленні ў галіне тэатра, музыкі, філасофіі, якія і дазволілі стаць адным з самых цікавых тэатральных і музычных крытыкаў 1920—1930-х гадоў.

Пад уплывам старэйшага сябра Ерухім прачытаў велізарную колькасць кніг паэзіі і драматургіі, найперш — класічныя творы, а таксама кнігі па гісторыі літаратуры і мастацтва. Падлетак браў удзел у канцэртах мастацкай самадзейнасці, узнёсла, захоплена дэкламаваў вершы розных паэтаў. Хлопец марыў стаць акцёрам. І разам з тым жыў звычайным жыццём, шмат працаваў — дапамагаў бацьку ў штодзённых клопатах.

Фота з сайта zen.yandex.ru

На народным свяце ніўхаў.

У 1922 годзе малады чалавек пераехаў у Петраград. Пасяліўся разам з сёстрамі, якія на год раней пакінулі Віцебск. Уладкаваўся на працу ў губернскі фінансавы аддзел. І адначасова паступіў у ввечэрнюю школу працоўнай моладзі імя М. Г. Чарнышэўскага. Закончыў яе ў 1923 годзе. Пад уплывам філосафа-марксіста, псіхолога, сацыёлага, першага старшыні праўлення Ленінградскага саюза савецкіх кампазітараў Барыса Фінгера захапіўся марксізмам. У 1923-м Крайновіч паступіў на грамадска-педагагічнае аддзяленне факультэта грамадскіх навук Петраградскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Там і атрымаў новае імя — Юрый. Так яго пачалі называць калегі, знаёмыя і нават самыя блізкія людзі. А вось навуковыя працы надалей выходзілі з-пад пярэ Ерухіма Крайновіча. Тут ён свайму роду не змяніў.

Новыя веды пашыралі дыяпазон мыслення маладога чалавека, развівалі яго здольнасці да самых нечаканых навуковых даследаванняў. Сваю ролю, канешне, адыграла і знаёмства з вядомым этнографам, лінгвістам, прафесарам Янам Кошкіным (1900—1938), які ў 1925—1930 гг. выкладаў на паўночным факультэце Ленінградскага ўсходняга інстытута, а яшчэ некаторы час займаў пасаду прафесара і дырэктара Інстытута народаў Поўначы. Якраз Ян Кошкін займаўся вывучэннем мовы і этнаграфіі мала вядомых эвенкаў, быў адным з распрацоўшчыкаў эвенкійскага алфавіта.

Старэйшы таварыш і параіў Ерухіму-Юрыю праслухаць курс лекцый яшчэ большага аўтарытэта — прафесара Льва Штэнберга (1861—1927), расійскага і савецкага этнографа, члена-карэспандэнта АН СССР па аддзеле палеаазіяцкіх народаў. У 1880-я гг. гады выслалі на Сахалін, ён дэталёва вывучаў побыт, этнаграфію гілякоў... Пад уплывам працы Штэнберга «Узоры матэрыялаў па вывучэнні гіляцкай мовы і фальклору» Крайновіч пачаў вучыць ніўхскую мову і рыхтавацца да экспедыцыі

ў мясціны пражывання гэтага народа. Але спачатку маладога чалавека адправілі ва Украіну ў сяло Чулакіўка дзе ён збіраў новыя народныя рэвалюцыйныя фальклорныя вывучаў паўсядзённым побыт глыбінкі.

У маі 1937 года маладога вучонага арыштавалі. Разам з іншымі ўсходнаўсходнямі абвінавачалі ў контррэвалюцыйнай дзейнасці і шпіянажы на карысць Японіі. У студзені 1938-га вынеслі прысуд па артыкуле 58 з пакараннем да 10 гадоў у выпраўленча-працоўных лагерах і наступным пазбаўленні ў правах на 5 гадоў. У лагеры на Калыме Крайновіч знаходзіўся з 1938 да 1947 года. Па меры магчымасцей займаўся вывучэннем матэрыяльнага побыту, культуры, мовы, фальклору юкагіраў. З 1944 года, закончыўшы кароткатэрміновыя фельчарскія курсы, працаваў у лагернай бальніцы.

Пасля вызвалення на сталае месца жыхарства прыехаў у Лугу. Невялікі гарадок Ленінградскай вобласці на той час паціху адыходзіў ад трагічных выпрабаванняў Вялікай Айчыннай... У акупацыі Луга была да 12 лютага 1944 года. Невыпадкова гораду ўжо ў блізкія да нас часіны Указам Прэзідэнта Расійскай Федэрацыі было прысвоена званне «Горад воінскай славы».

Пасля вяртання Юрый Крайновіч імкнуўся навярстаць страчаныя магчымасці. У 1948 годзе абараніў кандыдацкую дысертацию па юкагірскай мове. І ў тым самым 1948-м знайшоўся нехта, хто напісаў паўторны данос на вучонага. Даследчыка адправілі на высылку ў Краснаарскі край. Недзе ў гэтай бясконцай прасторы свае паўторныя тэрміны адбывалі і беларускія пісьменнікі Алесь Пальчэўскі, Барыс Мікуліч, іншыя мастакі слова.

У новай высылцы Ерухім Крайновіч вывучае мову, фальклор кетаў. Рэабілітавалі ўсходнаўсходняў у 1955 годзе. З гэтага часу ён паступае на працу ў сектар палеаазіяцкіх моў Ленінградскага аддзялення Інстытута мовазнаўства АН СССР. У 1957-м займае пасаду старшага навуковага супрацоўніка аддзялення Інстытута мовазнаўства. Удзельнічае ў экспедыцыі ў Сярэднечанскі раён Магаданскай вобласці. Па выніках экспедыцыі дасыць апера тыўна выпускае кнігу «Юкагірская мова», якая стала сапраўдным адкрыццём для спецыялістаў. У 1957 і 1960 гг. вучоны вывучае мову ніўхаў на Сахаліне.

У 1971 годзе Ерухім Крайновіч абараняе доктарскую дысертацию па кецкай мове. А ў 1973-м выходзіць навукова-папулярная кніга Е. Крайновіча «Ніўхі. Загадкавыя насельнікі Сахаліна і Амура». Аснову выдання склаў яго даследаванні на Сахаліне.

Апошнія гады жыцця, будучы цяжка хворым, вучоны правёў у Доме ветэранаў працаўнікоў навукі АН СССР у горадзе Пушкін Ленінградскай вобласці. Памёр 20 сакавіка 1985 года. Згодна з завяшчаннем, у адпаведнасці са звычайным ніўхаў, цела вучонага было креміравана. Такім чынам складалася самаахвярнае жыццё ў навуцы чалавека, лёс якога не чужы і беларусам.

Мікола БЕРЛЕЖ

Крэсла-бержэр

Што мы ведаем пра гэты прадмет інтэр’ера?

Бержэр — адзін з найбольш распаўсюджаных тыпаў класічных крэслаў, які дайшоў да нашых дзён практычна ў нязменным выглядзе. З’явіўся ён у Францыі ў XVIII ст. у эпоху ракако. З французскай мовы слова «бержэр» перакладаецца як «пастушка». Назва паходзіць ад пастаральных сцэн на габеленавай абіўцы.

Такі варыянт глыбокага крэсла з шырокай спінкай абавязаны сваім з’яўленнем прыдворнай модзе, якая існавала пры Людовіку XV. У той час форму мэблі для сядзення шмат у чым вызначала жаночае адзенне — шырокія спадніцы з фіжмамі (каркасамі з кітовага вуса для пышнасці). У бержэры было зручна дамам у крыналінах. Нязручныя спадніцы выйшлі з моды, а вось крэслы засталіся!

Гэта глыбокае, нізкае крэсла, падлакотнікі і спінка якога маглі быць адзіным цэлым або састаўнымі часткамі. Бержэры абцягваліся аксамітам або габеленай, падлакотнікі дапаўнялі мяккімі валкамі, а сядзенне — пуховай падушкай. Каркас рабілі

ў асноўным з дрэва, радзей сустракаўся метал, ратанг, слановая косць. Ножкі ў крэсла невысокія, могуць быць розныя як па матэрыяле (драўляныя, металічныя), так і па форме (выгнутыя, прамыя, разьбяныя).

Дзякуючы англійскаму ўплыву, бержэр папоўніўся «крылатым» варыянтам — мог мець высокія суцэльныя сценкі са своеасаблівымі патаўшчэннямі, якія ў Англіі называлі «вушамі», а ў Францыі — «шчокамі», іх рабілі для аховы ад скразнякоў. Крыху пазней стала зразумела, што крэсла — ідэальная пара каміна: доўгая спінка не толькі засцерагае ад патокаў халоднага паветра, але і надоўга захоўвае цяпло ад каміна і ахоўвае вопратку ад іскраў пален. З-за гэтага яго таксама называлі камінным. Пісьменнікі віктарыянскай эпохі часта згадвалі палаючы ачаг і камінныя крэслы з крыламі.

У калекцыі «Прадметы інтэр’ера» музея «Замкавы комплекс «Мір»» ёсць два англійскія крэслы-бержэр (XIX ст.). Яны абцягнуты габеленай тканінай з кветкавым арнамантам, маюць невысокія выгнутыя ножкі, глыбокае сядзенне з высокімі суцэльнымі спінкамі са своеасаблівымі пашырэннямі — «вушкамі» ў верхняй частцы.

Юлія БЯЗНОСК
Фота з фондаў музея
«Замкавы комплекс «Мір»»

Як ствараліся даспехі

У Мінскай гарадской ратушы адкрылася выстаўка «Ferrum Bellum. Ваенна-гістарычная рэканструкцыя», якая дазваляе дэталёва разгледзець даспехі і пазнаёміцца з беларускім кавальствам. Гэты праект не столькі пра зброю, колькі пра любоў да гісторыі і яе ўвасабленне.

Важныя штрыхі экспазіцыі — дакладна рэканструаваныя макеты ўзбраення, якія дапамогуць прасачыць развіццё еўрапейскай ваеннай справы ў перыяд з XIV і да канца XVII стагоддзя. Наведвальнікі змогуць убачыць эвалюцыйны рыштунку — ад простых пласцінчатых да высокатэхналагічных суцэльнаметалічных даспехаў. Тут прадстаўлены элементы ўзбраення рыцара: мячы, баявыя сякеры, кінжалы, шчыты і характэрныя менавіта для Беларусі корды, шлемы, кальчугі, кірасы і іншы.

Праект знаёміць і з працэсам вырабу ўсіх прадметаў. Каб дакладна рэканструаваць любую эпоху, трэба спачатку асвоіць спецыфічную для яе тэхналогію. Кавадла, мяхі, кавальскія горан, абцугі, долата, молаты знаходзяцца ў стылізаванай кавальскай майстэрні. Усе інструменты выраблены паходле аўтэнтычных крыніц і сведчаць пра эвалюцыю гэтага рамяства на нашых землях: ад самых простых спосабаў арганізацыі кавальскай справы да з’яўлення цэлавых аб’яднанняў. Дарэчы, частка рэчаў была выраблена пры дапамозе пералічаных інструментаў рэканструктарам Юрыем Усціновічам і кавалём Дзімітрыем Андрэевым.

Міра ІЎКОВІЧ

Простыя рэчы Надвор’е ў пісьменніцкай майстэрні

Аляксей Кулакоў — чалавек, які жыве ў творчай атмасферы. Ён працуе гукарэжысёрам у Беларускам дзяржаўным тэатры лялек, але адно з галоўных яго захапленняў — літаратура. Нядаўна ў маладога пісьменніка выйшла першая кніга апавяданняў — «Пра надвор’е размаўляюць, калі больш няма пра што». Аляксей распавёў карэспандэнту «ЛіМ», чаму з’явілася яго захапленне і як перарасло ў значную падзею — выданне кнігі.

— Дзе збіраеш гісторыі для сваіх твораў: з жыцця ці з галавы? Ці знаходзіцца матэрыял у тэатры?
— Думаю, што мы — толькі праваднікі паміж светам і прадметамі ў ім, канчатковым вынікам. З гэтага зыходзіць тое, што з галавы ўзяць усё немагчыма, гісторыі маіх твораў — гэта жыццё, яго фрагменты, людзі, падзеі, месцы ў рознай ступені апрацавання, парэзаныя і перамяшаныя паміж сабой. Прыклад: у адным з маіх апавяданняў гісторыю распавядае цыклон. Ну, гэта значыць, я вырашыў задумацца на тэму таго, што цыклонам даюць імёны (Хаўер, Дарсі і г. д.), а што калі ў яго была б і душа? Так што і жыццё, і выдумка — усё ў адным.
Лялечны тэатр — гэта любоў. Я ведаю і выразна разумею, чаму ў наш тэатр можна і трэба хадзіць. Там атрымаецца раскапаць свае перажыванні і эмоцыі, якія не выйшлі вонкі своечасова, задумацца пра рэчы, пра якія нязручна думаць у звычайным жыцці, проста атрымаць эстэтычную асалоду і ўсвядоміць, што такое бывае. Я рады, што маю гонар там працаваць, хоць і працай гэта не назавеш. Так што ў тэатры чэрпаецца натхненне таксама.
— Які час выдзяляеш сабе для пісьменніцкай справы? Гэта добра арганізаваны або хаатычны працэс?
— Выразна арганізаваны хаатычны працэс! Як правіла, досыць сістэмна гэта раблю, па начах, прыкладна ў прамежку з нуля да пяці раніцы. Але часам ідэі прыходзяць у самы нязручны момант: у набітай маршрутку, на рабоце, у ложку перад сном. Я магу выпасці з рэальнасці і пачаць пісаць, ведаючы, што ёсць небяспека ператварэння ідэі ў гарбуз. А яшчэ важна,

Фота з асабістага архіва.

што пішу: калі гэта сцэнарыі або п’еса, то ўсё па схеме: сінопсис, карткі, планы, логлайны, біяграфіі персанажаў. Калі гэта апавяданні, то не заўсёды ведаеш, чым яно ўсё скончыцца — цікава самому.
— Якія праблемы і пытанні ты вырашаеш для сябе пісьменніцтвам? Чаму захацеў і як пачаў пісаць?
— Мне так лягчэй жыць. Пакуль я не напішу пра нешта — да канца не разумею, што адбываецца. Цікава разглядаць і вывучаць дробязі, якія на самай справе не дробязі, «пад мікраскопам» і потым запісваць гэтыя назіранні.
Пра пачатак пісьменніцтва ёсць дзве версіі. Першая — унутры было шмат эмоцый, болю і адзіноты — асноўныя рухавікі прагрэсу. Пісаць — спроба пазбавіцца ад іх. Першы аповед быў пра чалавека з бомбай унутры, якраз нядрэнна даказвае вышэйсказанае.

Другая весялейшая: аднойчы мне было вельмі холадна ў кватэры, і я ляжаў пад коўдрай, а чым можна займацца ў гэты час? Натуральна, гартаць сацсеткі, якія вывелі мяне на незнаёмую раней дзяўчыну. У мяне не было напісана ні аднаго апаведу, але размова ў нас пайшла пра літаратуру, і я выслаў ёй сваё сачыненне, напісанае яшчэ на першым курсе. Ёй спадабалася, папрасіла скінуць іншыя работы. Я пагадзіўся, але ўзнікла праблема: іншага нічога не было — давялося пісаць!
— Чаму захацелася выдаць кнігу? Дзе спрабаваў друкавацца раней?
— Апавяданні публікавалі ў часопісе «Малодосць», зборніку «Мінск назаўжды». П’еса і сцэнарыі праходзілі ў шорт-лісты і даходзілі да здымак. Анлайн асабліва не выкладваў нікуды, акрамя сацсетак.
Я наогул збіраўся дзіцячую кнігу казак выдаваць, але ілюстратарка вельмі доўга малявала карцінкі. У халодную зіму сядзеў шмат дома і выпадкова напісаў іншую кнігу. Узнікла ідэя, якая аб’ядноўвае ўсё зборнік, з’явіліся гісторыі. І захацелася падзяліцца гэтым не толькі з сябрамі і роднымі. Мэта — не прадаць кнігі, а каб чытач добра прабавіў час і знайшоў нешта для сябе. І апошні аргумент: які ж ты пісьменнік без кнігі?
— Ці ёсць любімыя кнігі або аўтары? Арыентуешся на іх, натхняешся або на тваю творчасць яны не ўплываюць?
— Януш Леон Вішнеўскі, Харукі Муракамі, Дэвід Мітчэл, Аскар Уайльд, Вудзі Алэн, Рэй Брэдберы, Джэрард Дэвід Сэлінджэр, Антуан дэ Сент-Экзюперы, Льюіс Кэрал. Дакладна не арыентуюся, натхняюць — так, абсалютна. Адзін час я спяшаўся дадому, каб хутчэй дадацца, чым жа там усё скончылася ў кнізе.
— Ці бывае такое, што табе нечага не хапае ў чужых і ў сваіх творах?
— Калі чытаеш добрую кніжку цікавага аўтара — у ёй усяго хапае. Іншы момант — ці трапіла яно ў цябе, ці ў патрэбным ты настроі і стане?
У сваіх апошніх апавяданнях мне пакуль усяго хапае. Ведаю, што праз нейкі час погляд на рэчы пашыраецца. Так што гэтым разам я не ведаю, што адказаць.
Гутарыла Дар’я СМІРНОВА

зваротная сувязь Вогненная кветка і навальніца

У «Літаратурнай анталогіі» на канале «Культура» Беларускага радыё з панядзелка будуць агучаны старонкі рамана Івана Мележа «Подых навальніцы». У «Радыебібліятэцы» выходзіць твор Аскара Уайльда «Партрэт Дарыяна Грэя». Празаічныя творы кароткіх форм прапануе перадачка «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных. У прыватнасці, у суботу слухайце апавяданне Уладзіміра Цвяткова «Кветка вогненная».
«Радые́тэатр плюс» у суботу і нядзелю ў 21:30 прапануе дзве часткі радыёспектакля «Сам-насам з усімі» па аднайменным творы Аляксандра Гельмана.
Па выхадных у 10:05 пачынаецца праект «Дзіцячыя радые́тэатр». Гэтым разам у яго межах прагучыць радыёпастаноўка «Тайна корціка» паводле аповесці Анатоля Рыбакова. Чытанні для маленькіх ладзяцца

таксама па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штовечар у 21:00 слухайце «Вячэрнюю казку» на добры сон.
Па выхадных для аматараў паэзіі гучыць праграма «Прачулым радком», якая гэтым разам прапануе вершы Ёўдакіі Лосы.
Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».
У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці». Госць эфіру радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы», што таксама гучыць у нядзелю, — пісьменнік Юген Хвалей.
Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

22 мая — 95 гадоў з дня нараджэння Юрыя Сляпнёва (1926—1965), танцоўшчыка, заслужанага артыста БССР.
22 мая 90-гадовы юбілей адзначае Мая Яніцкая, мастацтвазнаўца.
22 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Галіны Бараноўскай-Плотнікавай (1936—2021), мастака-акварэліста, архітэктара.
22 мая 70-годдзе святкуе Аляксандр Грэсь, мастак дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.
22 мая 70-гадовы юбілей святкуе Анастасія Фяцісава, жывапісец, мастак дэкаратыўна-прыкладнага і афармленчага мастацтва.
22 мая 55-годдзе адзначае Валерыя Іўлева, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.
23 мая — 115 гадоў з дня нараджэння Марыі Астанкавай (1906—?), актрысы, заслужанай артысткі БССР.
23 мая 70-гадовы юбілей святкуе Валерый Шчасны, мастак-акварэліст, афарміцель.
24 мая — 175 гадоў з дня нараджэння Антона Будзіловіча (1846—1908), беларускага і расійскага філолага, гісторыка, педагога, публіцыста.
24 мая — 80 гадоў з дня нараджэння Паўла Саковіча (1941—2014), пісьменніка.
24 мая 70-гадовы юбілей адзначае Валянцін Прыешкін, мастак дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.
24 мая 65-годдзе святкуе Вера Зелянко, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

25 мая 80 гадоў спаўняецца Валянціне Бялявінай, этнолагу.
26 мая — 110 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Шапса (1911—1965), расійскага рэжысёра, заслужанага артыста БССР, заслужанага дзеяча мастацтваў РСФСР.
26 мая — 95 гадоў з дня нараджэння Ільі Кургана (Эйдэльмана) (1926—2019), дыктара радыё, акцёра, педагога, заслужанага артыста БССР.
26 мая — 95 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Семілетава (1926—1990), жывапісца.
26 мая — 95 гадоў з дня стварэння (1926) «Узвышша», літаратурна-мастацкага аб’яднання беларускіх пісьменнікаў. Існавала да снежня 1931 г..
26 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Віктара Варламава (1936—1996), беларускага жывапісца.
27 мая — 150 гадоў з дня нараджэння Ісаака Сербова (1871—1943), этнографа, фалькларыста, археолага.
27 мая 90-гадовы юбілей адзначае Васіль Жураўлёў, крытык, літаратуразнавец.
27 мая 70-годдзе святкуе Наталля Руднева, спявачка, педагог, народная артыстка Беларусі.
28 мая — 185 гадоў з дня нараджэння Яна Карловіча (1836—1903), этнографа, мовазнаўца, фалькларыста, музыказнаўца.

Выходзіць з 1932 года

ЛіМ

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:

Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Антоньі Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».

Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ

Нумар падпісаны ў друк
20.05.2021 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 707

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва "Беларускі Дом друку"»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г.
Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 1136
Д123456789101112
М123456789101112

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.